

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Líčení, maska, tvář jako výtvarné médium a jeho edukační možnosti
Make-up, mask, face as an artistic medium and its educational possibilities

Nela Petříková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Fulková, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Výtvarná výchova se zaměřením na vzdělávání (B VV)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Líčení, maska, tvář jako výtvarné médium a jeho edukační možnosti potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha dne 17.4 2021

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Marii Fulkové, Ph.D., za ochotu, čas a věcné připomínky při vedení mé bakalářské práce.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce „Líčení, maska, tvář jako výtvarné médium a jeho edukační možnosti“ se zabývá tématem make-upu a jeho využitím jako výtvarného média, jehož prostřednictvím žákům umožňuje lepší pochopení jiných kultur a zvyklostí. Cílem práce je představit make-up a masku jako médium vhodné k výuce dětí, rozvíjení jejich motorických a sociálních schopností, rozvíjení tolerance, poznávání hranic kreativity a zacházení s vlastním tělem.

Bakalářská práce se skládá ze tří částí - teoretické, praktické a didaktické.

Teoretická část se zabývá historickým vývojem make-upu a masky v závislosti na identitě nositele. Popisuje vývoj make-upu a vyzdvihuje úlohu černé a bílé barvy v historii líčení. Dále se zaměřuje na vývoj vnímání bodyartu a stručnou historii masek. Praktická část zahrnuje výtvarný projekt - fotograficky zdokumentované návrhy každodenního make-upu inspirované kmeny amerických indiánů, Egyptem, Řeckem a Římem a evropským středověkem přibližně šestnáctého století. Výtvarné provedení líčení má dvě verze, ženskou a mužskou. Verze pro ženy jsou barevnější a složitější než mužské, počítá se s tím, že žena je v líčení zkušenější, verze vytvořené pro muže jsou tlumenější a jednodušší na realizaci. Součástí této části je jejich popis a reflexe. Didaktická část s ohledem na předchozí části odůvodňuje, proč je vhodné toto výtvarné médium zahrnout do výuky výtvarné výchovy na základních, středních nebo uměleckých školách. Dále pak představuje čtyři návrhy vyučovacích hodin, které v sobě téma make-upu nebo masky zahrnují.

KLÍČOVÁ SLOVA

Make-up, tvář, maska, identita, kultura, tělo, výtvarná výchova

ABSTRACT

This bachelor's thesis "Make-up, mask, face as an artistic medium and its educational possibilities" deals with the topic of make-up and its use as an art medium, through which it allows students to better understand different cultures and customs. The aim of the work is to introduce make-up and masks as a medium suitable for teaching children, developing their motor and social skills, developing tolerance, recognizing the limits of creativity and treatment of their own body.

The bachelor's thesis consists of three parts - theoretical, practical and didactic.

The theoretical part deals with the historical development of make-up and masks depending on the identity of the wearer. It describes the development of make-up and highlights the role of black and white in the history of make-up. It also focuses on the development of bodyart perception and a brief history of masks. The practical part includes an art project - photographically documented designs of everyday make-up inspired by the tribes of the American Indians, Egypt, Greece and Rome and the European medieval of the sixteenth century. The artistic design of the make-up has two versions, male and female. Versions for women are more colorful and complex than men's, it is expected that women are more experienced in make-up, versions created for men are more muted and easier to create. Part of this section is their description and reflection. With regard to the previous parts, the didactic part justifies why it is appropriate to include this art medium in the teaching of art education at primary, secondary or art schools. It also presents four lesson designs that include the theme of make-up or masks.

KEYWORDS

Make-up, face, mask, identity, culture, body, art education

Obsah

Úvod	7
1 Teoretická část	9
1.1 Make-up	9
1.1.1 Vznik termínu	9
1.1.2 Stručná historie make-upu	10
1.1.3 Bílá jako sociální status	10
1.1.4 Pradávná černá	15
1.1.5 Bodyart, bodypainting	18
1.1.6 Face chart	19
1.2 Maska	20
1.2.1 Vývoj masky	21
1.3 Identita	27
1.3.1 Vymezení pojmu	27
1.3.2 Maska, make-up a identita	28
2 Praktická část	30
2.1 Vlastní výtvarný projekt	30
2.1.1 Tvůrčí deník	30
2.1.2 Výsledek projektu	38
2.1.3 Reflexe vlastního projektu	58
3 Didaktická část	62
3.1 Make-up, facepainting a maska jako téma	62
3.2 Začlenění make-upu do výuky výtvarné výchovy	62
3.3 Návrhy činností v hodině	65
3.3.1 Úkol č. 1	65

3.3.2	Úkol č. 2	67
3.3.3	Úkol č. 3	69
3.3.4	Úkol č. 4	71
	Závěr	74
	Seznam použitých informačních zdrojů	76

Úvod

Make-up je každodenní součástí životů většiny z nás, považujeme ho za normální a v některých společenských situacích je i vyžadován.

Většina z nás (v tomto případě je zastoupeno ženské pohlaví podstatnou většinou), se k make-upu dostává v období puberty a sama/sám zkoumá jeho nekonečné možnosti, ale i úskalí. Velmi často je make-up v současných rodinách stále odsuzován jako přežitek a jako něco, co okolí ne vždy přijímá. Nakupujeme výrobky, o kterých slyšíme v televizních reklamách a od přátel, kteří jsou zkušenější, nebo dokonce od samotných rodičů. Sami se pak učíme, jak s nimi zacházet, aby se z například každodenního make-upu nestala pouhá maska, skrz kterou nedostaneme možnost propouštět veškeré své emoce.

Člověk se ze své přirozenosti potřebuje cítit krásně, mít vysoké sebevědomí, aby byl schopný fungovat v dnešní společnosti, která na vzhledu velice lpí.

Obrázek 1 - Mariette z Afropunk festivalu v Brooklinu, foto: Chona Krasinger

Tato bakalářská práce se zabývá touto problematikou a make-up používá jako hlavní médium a to hned na několika úrovních.

Zabývá se historií make-upu jako jednou ze základních linií ve vývoji člověka. Dále pak představuje make-up jako médium pro výuku a poznání dětí a to nejen proto, aby zjistily, jak zacházet s každodenním make-upem, ale i proto, aby zjistili, že "jejich" každodenní

make-up může být jiný než každodenní make-up lidí z odlišné kultury a naučily se jej respektovat.

Další součástí této práce jsou návrhy zmodernizovaných historických a etnických make-upů a to jak v podobě face chartů¹, tak v podobě fotograficky zaznamenaných facepaintingů² z vlastní tvorby autorky.

Poslední částí bakalářské práce je návrh začlenění make-upu do výuky výtvarné výchovy na základních školách a to právě kvůli rozvoji fantazie, motoriky, přístupu k vlastnímu tělu a také respektu k jiným kulturám a názorům na vzhled a jeho přikrášlování.

Make-up je každodenní součástí našich životů, a proto si myslím, že by se s ním děti měly naučit pracovat, ať už se později rozhodnou tuto znalost využívat nebo ne.

¹ Face chart (přeloženo obličejový diagram) je návrh líčení na papírové předloze obličeje sloužící pro lepší představu nebo prezentaci.

²Facepainting je obličejová kresba nebo malba.

1 Teoretická část

1.1 Make-up

K make-upu přistupujeme jako k věci, která je běžná, a jak již bylo zmíněno v úvodu, v některých případech i vyžadovaná. Je pro nás jednou ze základních složek života a většina moderních žen se bez něj neobejde. Je to problém každodenního života každé osoby, jak já jako jedna osoba působím na své okolí, jsem krásná/krásný? Nezdá se lidem v metru toto mé líčení moc odvážné, či přímo ošklivé? Neměl/a bych si od takového člověka odsednout, protože je to člověk už od pohledu zkažený a nebezpečný? Tahle a spoustu jiných podstatných otázek mě doprovází při psaní této práce.

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.1232/2009 ze dne 30. listopadu 2009 o kosmetických přípravcích popisuje definici kosmetického přípravku jako:

„kosmetickým přípravkem“: jakákoli látka nebo směs určená pro styk s vnějšími částmi lidského těla (pokožkou, vlasovým systémem, nehty, rty, vnějšími pohlavními orgány) nebo se zuby a sliznicemi ústní dutiny, výhradně nebo převážně a účelem jejich čištění, parfemace, změny jejich vzhledu, jejich ochrany, jejich udržování v dobrém stavu nebo úpravy tělesných pachů.“

V běžném životě nám nezáleží, použijeme-li souhrnný kosmetika nebo make-up, ovšem v moderní době anglicismů je slovo make-up používanější.

Make-up je pro nás jednou ze základních složek života a většina moderních žen se bez něj neobejde.

1.1.1 Vznik termínu

Termín make-up není příliš starý. Podle Lisy Eldridge, anglické vizážistky, se jako první začal používat v divadelním světě a pochází z anglického slova "make up" - dotvořit, formovat. Popularizace tohoto slova se připisuje Maxi Factorovi³ poté, co uvedl na trh první kosmetickou řadu, a to v roce 1920. (Eldridge, 2016, s.159)

Od té doby se tento termín rozšířil do celého světa a je běžně používán.

³Maksymilian Faktorowicz, znám jako Max Factor je zakladatelem kosmetické značky Max Factor polského původu. Přispěl k významnému vývoji v odvětví make-upu.

1.1.2 Stručná historie make-upu

Make-up, respektive zdobení tváře, se v lidské historii objevuje od raných stádií vývoje lidského společenství, a to v jakékoli části světa a různých kulturách.

„Dokladem tvrzení, že zdobení těla je kulturní univerzálií, která provází člověka napříč kontinenty od počátku jeho existence, dokumentují nejen jeskynní malby, sošky a hrobové nálezy, ale také tetování mumií. Různé způsoby přechodných nebo trvalých úprav tváře a těla měly v dlouhém historickém vývoji mnoho důvodů a funkcí. Některé se uplatnily samostatně, jiné se navzájem prolínaly. Nejčastěji se jednalo o motivace rituálně-magické, statusově-přechodové, náboženské, etnické, sexuální a estetické.“ (Ebelová, 2012, s.30)

Dalším možným dokladem mohou být různé jihoamerické, africké nebo ostrovní kmeny, které se vyvíjí samostatně a s minimálním nebo nulovým dopadem moderního světa a tvář i tělo si pro různé účely zdobí.

Nezávisle na sobě tak většina těchto etnik využívá kresbu na tvář k podobným účelům jako je například rituální využití, odehnání zlých duchů či vyznačení postavení členů kmene.

1.1.3 Bílá jako sociální status

V historii líčení a masky se po dlouhou dobu objevuje nejeden společný prvek, například využívání černé barvy, zoomorfizace nebo zvýraznění očí, ovšem jedním z nejznámějších a nejvýraznějších je používání bílé barvy.

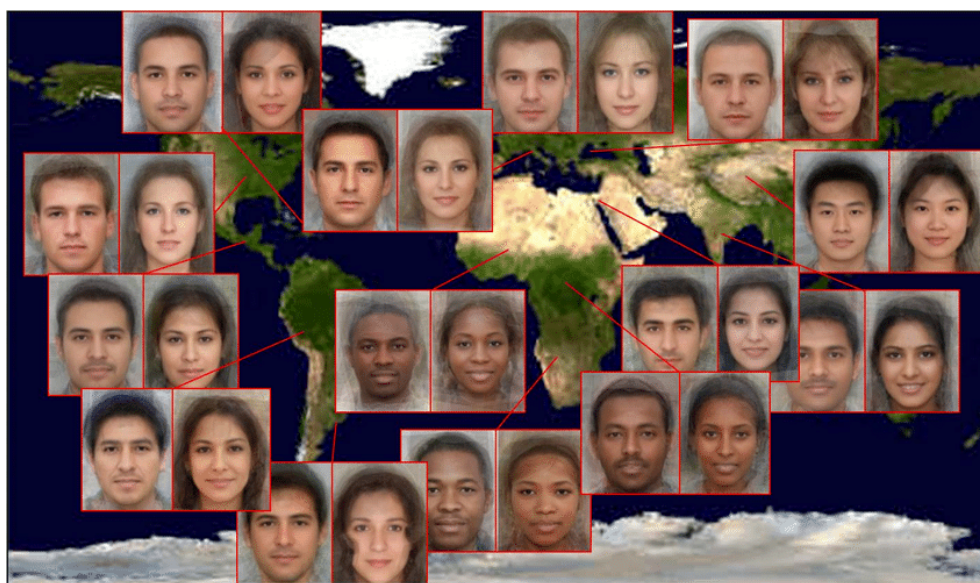
Symbolika bílé barvy je velice zajímavá. Často je vnímána jako barva světla, čistoty a pravdy. V evropské kultuře máme bílou spojenou především s barvou čistoty - příkladem mohou být bílé svatební šaty nevěst. V některých asijských kulturách bílá ovšem značila i smutek, samotu, loučení nebo rezervovanost, a je tak barvou negativních nebo žádných emocí.

Světlá pleť byla po staletí a tisíciletí jedním z hlavních témat líčení, prostupovala dějinami a epochami zemí, které o sobě navzájem ani nevěděly. Světlost pleti byla ukazatelem sociálního postavení i fyzického stavu.

Je více důvodů, proč chtěly ženy nebo muži mít světlou pleť. Jedním z nejznámějších důvodů je sociální postavení člověka zakořeněné v nutnosti jeho začlenění do pracovního procesu. Jednoduše řečeno – člověk, který měl pleť opálenou, se nejspíše živil prací na

slunci, ať už to bylo pole nebo jiné místo, kde byl vystaven slunečnímu záření, což zapříčinilo opálení jeho pleti. Naopak člověk, který měl pleť neopálenou, byl do pracovního procesu zapojen jen minimálně nebo vůbec. Takový člověk byl tedy z vyšší společenské vrstvy, pracovat nemusel, pohyboval se ve stínu slunečníků nebo v obydlí, a tím pádem se neopálil.

Dalším, spíše biologickým důvodem je rozdíl mezi mužským a ženským pohlavím. Bez ohledu na rasovou nebo etnickou příslušnost mají muži tmavší pleť, a to z dvou hlavních biologických důvodů – mají více červených krvinek, a tím pádem více hemoglobinu (hemoglobin je červené barvivo nacházející se v červených krvinkách, které na sebe váže kyslík, a tak zajišťuje jeho distribuci po lidském těle) a více černého pigmentu neboli melaninu (melanin je černé barvivo, které se nachází v tělech rostlin a živočichů, u člověka ovlivňuje barvu pokožky, vlasů a také očí). (Eldridge, 2016, s. 40)

Obrázek 2 - Average faces vytvořené pro projekt 'World of Averages' - Giovanna Farinella, Jean-Luc Dugelay⁴

Od starověku se také z tohoto důvodu používaly různé zesvětlovací krémy a pudry, například ve starověkém Řecku využívaly ženy olovnatá barviva, která si nanášely na pleť, a dosahovaly tak vytoužené alabastrové pleti. Lisa Eldridge ve své knize nabízí teorii, proč se v Řecku využívalo právě olovo. Proč ne jiné barvivo? Když zkoumala toto období a

⁴Average faces - v překladu obvyklé tváře je fotografický projekt složený z portrétů lidí z různých koutů země za pomoci portrétních databází za pomoci počítačové grafiky. Zobrazuje tak obvyklou tvář muže a ženy v rozdílných zemích světa. Mapa zobrazuje kulturní a vizuální stereotypy, nikoliv jedinečnost a individualitu.

kořeny využívání olovnaté běloby zjistila, že „Athény vděčily za své velké bohatství nedalekým dolům v Laurionu. Tyto doly produkovaly obrovské množství stříbra, v pátém století před naším letopočtem údajně až pět tisíc tun. Vedlejším produktem těžby stříbra pak byly celé kopce bílého olověného prášku“ (Eldridge, 2016, s.40). Eldridge tak usuzuje, že využívání olověného prášku v kosmetice a blízkost dolů nemohou být čistě náhodné.

Metoda olověné běloby se používala jak v antickém Řecku a Itálii, tak v Číně, kde se využívala přibližně od prvního tisíciletí před naším letopočtem až do doby samotného zpracování olova respektive možnosti jeho separace z rudy, tvrdí Eldridge. (Eldridge, 2016, s. 46)

V Číně ovšem nebyla tato bělicí metoda jedinou, kterou ženy z vyšších vrstev využívaly. Dalším způsobem, jehož pomocí jde pleť zesvětlit, je perlový krém (perlový prášek se v dřívější době využíval hlavně v lékařství). Jedna z vládkyň Čínského císařství WuZetian jej sama využívala a vzhled její pleti byl pověstný. Současné vědecké studie prokázaly, že „perlový prášek stimuluje kožní fibroblasty, pomáhá obnovovat kolagen a všeobecně projasňuje pleť“ cituje Eldridge ve své knize poznatky E. Lopeze, A. LeFaou, S. Borzeixe a S. Berlanda. (Eldridge, 2016, s. 49)

Perlový krém v dnešní době zažívá comeback a je velice populární právě pro jeho blahodárné účinky na pleť.

Dalším z mnoha způsobů bělení pleti byl například japonský způsob. Tato technika vyžadovala smíchání slavičího trusu s rozemletými otrubami, čímž vznikl bělostný prášek, který se následně aplikoval na tvář. (Eldridge, 2016, s. 49)

Obrázek 3 - Portrét Alžběty I., proslavené její bělostnou pletí

Když se vrátíme k olovené bělobě, narazíme také na výraz Benátská běloba. Eldridge se domnívá, že běloba Benátská se výrazně od ostatních bělob nelišila, spíše šlo o první jakousi „značku“ pro náročné zákazníky. Benátská běloba byla velice oblíbeným a drahým kosmetickým přípravkem, byla ovšem také jedním z nejtoxičtějších. Běloba byla v šestnáctém století oblíbena zejména u šlechticů a vyšších vrstev obyvatelstva, které si ji mohli dovořit. Problémem u olovnaté běloby je právě její toxicita, která způsobuje více škody než užitku. Ženy, které bělobu používaly, tak časem zakusily neblahé následky. Olovená běloba způsobovala změny pleti, například její zvrásčení, výskyt různě barevných skvrn nebo dokonce kažení zubů, které vedlo k zápachu z úst. Dopady tedy byly takové, že ženy potřebovaly více a více běloby na to, aby zakryly škody, které napáchala.

Kateřina Medicejská a další dámy té doby měly ještě v oblíbě kombinaci rtuti s arzenem a pižmem. „*Pižmo a jeho složky však spouštěly hypopigmentaci, tedy ztrátu kožního barviva, čímž se opět ukazuje, že čím víc peněz žena na kosmetické přípravky měla, tím hůř nakonec mohla vypadat.*” (Eldridge, 2016, s. 50)

Se škodami, které způsobila olovnatá běloba, nebo jiný kosmetický přípravek té doby, ovšem přichází způsob jejich zakrytí - mušky. Mušky byly kousky černé látky v různých tvarech a velikostech (většinou šlo o kolečka nebo srdíčka), které se nalepovaly na tato nehezká místa. Postupem času i umístění těchto kousků hedvábí nebo saténu nabylo vlastního významu. „*muška na pravé tváři značila, že je nositel či nositelka ve svazku manželském, na levé tváři pak ohlašovala zasnoubení. Muška nošená u úst prozrazovala, že je nositelka k máni, zatímco ozdoba v koutku oka vypovídala, že je žena něčí milenkou.*” (Eldridge, 2016, s. 69)

Obrázek 4 - Ikona své doby Kateřina Medicejská - Germain Le Mannier

Pokud se ovšem podíváme na odlišnou stranu života, například v šestnáctém století, nalezneme recepty na zesvětlovací prostředky pro chudší vrstvy obyvatelstva. Ženy středověku se chtěly podobat dámám ze dvora a taktéž chtěly dosáhnout bledé pleti. V receptech se tak nacházejí ingredience, jaké si žena mohla sama vypěstovat a zpracovat. Chudší ženy tak byly ke své pleti, aniž by o tom věděly, mnohem shovívavější než ženy ze dvora, které si mohly dovolit právě například olovnatou bělobu. „*Pokud šlo o krásnou pleť, vlastně se vyplatilo být chudý.*” (Eldridge. 2016, s. 53)

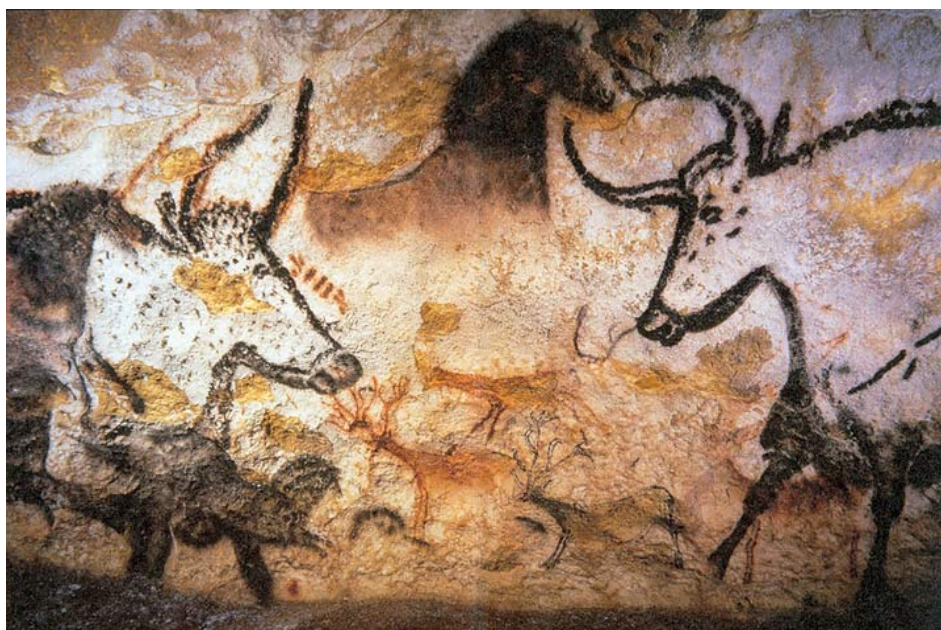
Historie alabastrové pleti se táhne od doby před Kristem prakticky až do dnešních dní, kdy zejména asijské ženy touží po světlejší pleti. Eldridge ve své knize zmiňuje, že prášková olověná běloba se prodávala ještě dlouho po roce 1900. Zároveň se ani v dnešních dnech olovu v kosmetických přípravcích zcela nevyhneme, například v Americe, kde nejsou stanoveny limity určující obsah olova. (Eldridge, 2016, s. 57)

Pozitivní ovšem je, že v Evropské unii existuje Nařízení evropského parlamentu a rady (ES) č. 1223/2009, které obsahuje v příloze II Seznam látek zakázaných v kosmetických přípravcích, kde se pod referenčním číslem 289 nachází výše zmíněné olovo a jeho sloučeniny.

Po staletích touhy žen po světlé pleti se ve dvacátých letech dvacátého století objevil nový módní trend po náhodném opálení módní ikony Gabrielle Chanel. Chanel jako tehdejší první žena módy tak ukázala, že opálená pleť není tabu a miliony žen ji následovaly. Chanel bořila mýty o opálené pokožce a „*vítala vše, co bylo do té doby pro ženy nepřijatelné*“, zmiňuje ve své knize Lisa Eldridge. Gabrielle Chanel, nebo také Coco Chanel, tak do své první řady kosmetiky v roce 1929 zařadila i opalovací olej L’Huile Tan. (Eldridge, 2016, s. 184)

1.1.4 Pradávná černá

Černá barva je prakticky nejstarší používanou barvou, kterou známe. Začátky jejího využívání můžeme vidět v jeskynních malbách, kde byla používána jako jedna z hlavních barev pro vyjádření určitého děje.

Obrázek 5 - malby v jeskyni Lascaux, Francie

Černá byla a je jedna z nejstálejších barev make-upu. Od používání v pravěku až do oblíbenosti ve starověkém Egyptě, kde se používal kajal při výrazném líčení očí nebo do oblíbených černých kočičích linek v současnosti.

Kajal byl zelený, šedý nebo černý pigment, který se v Egyptě používal nejen jako okrasa, ale s největší pravděpodobností kvůli jeho ochranným vlastnostem - kajal obsahuje látky na bázi olova, které zvyšují produkci oxidu dusnatého, který je klíčovou látkou v boji s nemocemi, uvádí Eldridge zjištění francouzských vědců. Kajal, „byl komplexní směsí přísad včetně drceného antimonu (stříbřitě šedý polokov), spálených mandlí, olova, oxidované mědi, okru, popela, malachitu (zeleného pigmentu vyrobeného z uhličitanu mědi) a chryzokolu (modrozelené měděné rudy).“ (Eldridge, 2016, s. 69) Kajal se po jeho vyrobení uchovával v různých nádobkách, u chudší vrstvy to byly nádoby například z mušlí, u bohatší vrstvy byly nádoby vyrobeny ze slonové kosti a bohatě zdobené. (Eldridge, 2016, s. 64)

Dalším možným důvodem pro výrazné líčení očí Egyptanů může být také rituální a spirituální význam - jedním ze starověkých bohů byl Horus - bůh nebes, slunce a světla, který byl ve většině případů zobrazován jako sokol, jedním z jeho symbolů byl

wedjat(vedžat) nebo také Horovo oko, které je symbolem zdraví a síly. Právě zobrazení Horova oka je možnou inspirací pro egyptské líčení. (Eldridge, 2016, s. 72)

Obrázek 6 - Horovo oko (wedžat) na malbě ze starověkého Egypta

V antickém Římě ovšem nebylo líčení očí mezi ženami oblíbené. Lisa Eldridge ve své knize tvrdí, že bylo „viditelné líčení očí vyhrazeno ženám „nevalné pověsti“, neboť se věřilo, že přímý oční kontakt mezi mužem a ženou je explicitně spojen se sexualitou a smyslností“ (Eldridge, 2016, s. 79), římské ženy tedy používaly pouze světlé, často olovené oční stíny, ale tmavě si zvýrazňovaly obočí, neboť výrazné a srostlé obočí bylo považováno za znamení krásy.

„v Evropě se po pádu římské říše začala preferovat bledá pleť a růžové líce s minimálním zvýrazněním očí.“ (Eldridge, 2016, s. 79) Podle Lisy Eldridge tento trend přetrval téměř celý středověk, takže černé zvýraznění očí bylo zapomenuto na téměř tisíc let. Černé linky se začaly vracet do módy až ve dvacátých letech minulého století. Evropská móda a s ní i líčení byly fascinovány vším neobvyklým a exotickým, ženy toužily po sebevyjádření pomocí make-upu a rozvoj filmu hrál také nemalou roli.(Eldridge, 2016, s. 79)

V Asii měly ženy lehce rozdílný styl při používání černé barvy ke zkrášlovacím účelům. Asijské ženy si totiž černily zuby.

K černění zubů podle Eldridge využívaly japonské ženy techniku ohaguro, která byla pracná, a černění se muselo každý den nebo každý druhý den provádět znovu. Zuby si především černily ženy nad osmnáct let, ženy vdané, gejši a prostitutky. Černé zuby měly nejspíše odehnat zlé duchy, protože „ *dlouhé bílé zuby patří bytostem podsvětí, divochům a divoké zvěři...* “ (Eldridge, 2016, s. 75).

Tato móda se objevila přibližně ve druhém století našeho letopočtu a trvala bezmála půl druhého tisíciletí, kdy 5. února 1870 bylo černění zubů zakázáno japonskou vládou. (Eldridge, 2016, s. 75)

Aktuálně lze ohaguro spatřit pouze ve filmech, na obrazech nebo v japonských čtvrtích gejš.

V dnešní době se ani nepozastavíme nad faktem, že téměř každá žena má zvýrazněné oči, ať už černou linkou nebo jinou barvou a krášlení nebo i pozměňování vlastního obličeje a těla bereme jako součást každodenního života.

1.1.5 Bodyart, bodypainting

Když nebudeme počítat například etnické líčení, tak bodyart jako svébytná forma umění začala vznikat na počátku dvacátého století. „*Za zakladatele bodyartu bývá považován Yves Klein (1928-1962), avantgardní představitel nového realismu, který se věnoval monochromatickým (jednotónovým) malbám.*“ (Ebelová, 2012, s. 36) Svě umění vyráběl pomocí vlastně vynalezené ultramarínové modři, kdy stříkal na těla modelů barvu, a tím získal jejich negativní otisky, nebo modely svou barvou potřel a na plátne je otiskoval, popisují ve své knize Ruhrberg, Schneckeburger, Frickeová a Honnef. (Ruhrberg, Schneckeburger, Frickeová, Honnef, 2011, s. 298)

Obrázek 7 - Yves Klein - ANT 63 (Antropometrie), 1961

Terminologie těchto pojmů - bodyart a bodypainting - není přesně stanovena. Podle Ebelové je terminologie následující: bodyart má trvalý charakter (například tetování, piercing, skarifikace a další), bodypainting charakterizuje jako dočasný (kresba nebo malba omyvatelnými barvami). (Ebelová, 2012, s. 36)

Díky bodypaintingu je člověk schopný udělat ze sebe cokoliv a získat novou identitu nebo image. Dokáže splynout s okolím nebo přetvořit své tělo v objekt nebo například zvíře.

Bodypainting je v dnešní době čím dál tím oblíbenější výtvarná technika. Vytvářejí se profesionální barvy na tělo na různých bázích (například olejové, vodové nebo pouze suché), jsou vytvořeny různé techniky nanášení těchto barev (například štětec, houbička nebo airbrush⁵). Dále se organizují různé soutěže, u nás je to například Bodyart Czech, kde se soutěžící mohou přihlásit do několika kategorií tvorby (malba na tělo nebo malba na obličej).

1.1.6 Face chart

Face chart je poměrně důležitou pomůckou pro tvorbu, respektive přípravu make-upu. Běžně se využívá bílý papír, na kterém je linkami načrtnutá tvář (většinou) ženy. Na tyto

⁵Airbrush je technika nanášení barev pomocí stlačeného vzduchu.

papíry se pak aplikuje líčení jako obvykle. Tvůrce může face chart využít k sebezdokonalování nebo k návrhům, které později zrealizuje.

Vizážista se pak tímto způsobem může reprezentovat - předvádět líčení, která dokáže, ať už je to každodenní líčení, líčení například na svatbu nebo líčení fantazijní. Existují umělci, kteří se zabývají pouze tvorbou face chartů, jejich díla pak využívají ostatní jako inspiraci (například Sergey Milk).

Obrázek 8 - Sergey Milk - face chart

Face chart se tak využívá jako „přenosná a skladná“ forma zachování vytvořeného make-upu.

1.2 Maska

Líčení je formou masky, proto bych teď ráda obrátila pozornost právě k masce a jejímu vývoji.

Podobně jako líčení je maska používána v různých kulturách po celém světě a to bez toho, aby o sobě kmeny nebo celé národy věděly. Maska měla v historii lidstva nezastupitelnou funkční hodnotu. Vyvíjela se tisíce let po celém světě nezávisle na okolních vlivech.

Podle Ebelové je definice masky následující: „*Maska - kulturně společenský fenomén, který je zástupným prostředkem vnější, případně i vnitřní transformace. Maska vyjadřuje konkrétní nebo abstraktní věc, případně je identická s postavou, kterou představuje. Může mít materiálovou, líčenou, mimickou nebo symbolickou podobu...*“ (Ebelová, 2012, s.9)

Masky lze využívat pro různé účely a maskování lze dosáhnout různými způsoby. Ebelová ve své knize dělí masky do čtyř kategorií: 1) masky materiálové (například škraboška, celoobličejová maska, celohlavová a další) 2) líčené (kmenové líčení, bodyart, maskérství) 3) mimické (účelové a záměrné výrazy tváře herců nebo účastníků rituálu) 4) symbolické (symbolický atribut postavy nebo profese [vařečka, klaunský nos a jiné]). (Ebelová, 2012, s.9)

Masku v jejím využití doprovází více účelů, ať už je to vztah k masce, tabu, které představuje nebo funkce, píše Ebelová. Masky mají v kulturně-historickém kontextu mnoho využití a smyslů. Jsou využívány k náboženským rituálům, tradicím, zastrašení nepřítelů, vyjádření příslušnosti nebo postavení ve společnosti. (Ebelová, 2012, s.13)

1.2.1 Vývoj masky

Vývoj masky je složité přesně datovat, používala se totiž nejspíše již od pravěku. Podle Ebelové můžeme za jedny z nejstarších projevů maskování brát tělové malby a využívání masek při animistických⁶ obřadech. Masky zde sloužily k uctívání mrtvých, duchů nebo božstev například za účelem přivolat štěstí při nadcházejícím lovu. Další možností k využití masek je například oslava výrazného životního mezníku, například porodu, rituálu dospívání nebo smrti. (Ebelová, 2012, s.10) Co se týče rituálních zvyklostí, byla s maskou spojena i hudba, tanec nebo využívání psychotropních látek. Nejstarší masky se vytvářely z lebek či kostí mrtvých zvířat, kožešin, dřeva, hlíny, mušlí nebo semen rostlin (Ebelová, 2012, s.16). Jako příklad Ebelová uvádí amazonský kmen Guahibo, kde se šaman snažil

⁶ Animismus „není jen jiný druh náboženství, ale zcela odlišné pojetí světa, ve kterém je každá věc, každý organismus řízen duchovní silou.“ (Fulková, 1997, str. 35)

vtělit do jaguára tak, že se oblékal do jaguáří kůže a používal další atributy s tímto zvířetem spojené, jako jsou například zuby nebo drápy (Ebelová, 2012, s.17). „*Styly se lišily nejen od jednoho kmene ke druhému, ale rovněž mezi příslušníky jednoho kmene, neboť užívání barev a prvků záviselo na statusu a úspěchu válečníka.*“ (Soukup, 2014, s. 41)

Vývoj masek amerických indiánů se liší podle toho, kde kmen žil. Ebelová ve své knize rozděluje popis vývoje masek v Jižní, Střední a Severní Americe. Jižní Amerika měla asi nejznámější kmeny původních obyvatel, jako jsou například kmeny Inka, Nazca a mnoho dalších. Nálezy z okolí And dokazují uměleckou zručnost tehdejších lidí. Masky byly vyráběny z různých materiálů, jako jsou například drahé kovy (zlato nebo stříbro), ale i z dostupnějších materiálů, například kamene nebo terakoty (Ebelová, 2012, s. 149). Obyvatelé Ameriky využívali masky jak k rituálním účelům, tak jako pohřební výbavu. Masky vládců či náboženských vůdců byly tepány ze zlata a zdobeny drahokamy a perím (Ebelová, 2012, s. 154).

Masky využívané k rituálním účelům byly pojednány velice expresivně, „*jak po stránce tvaru, tak i výběru barev a materiálů.*“ (Ebelová, 2012, s. 155). Ebelová uvádí například Ďábelský tanec pocházející z dob kolonizace Ameriky, který souvisí s rozšiřováním křesťanství. (Ebelová, 2012, s. 154)

Obrázek 9 - tanečník v masce ďábla při Ďábelských slavnostech, Bolívie

Ve Střední Americe máme nejvíce informací z kodexů Mayů a Aztéků, díky kterým si můžeme utvořit dobrou představu o životě a maskování tehdejších obyvatel Ameriky. Mimo kodexů jsou cenným dokladem o jejich životě sochy a reliéfy z jejich působišť. Ebelová ve své knize uvádí, že se „*můžeme setkat nejen s rozdílnou ikonografií masek, ale také s různými technologiemi a materiály*“ (Ebelová, 2012, s. 140). Tehdejší masky byly vyráběny převážně z kamene, kovu nebo keramiky. Dále byly zdobené mušlemi a různými kamennými korálky. Jedním z používaných materiálů byly také lidské a zvířecí lebky, které se zdobily za pomoci drahých kamenů nebo mušlí. Masky měly často expresivní výrazy, zdobené tváře a nechyběly ani kruhové výrazné náušnice. (Ebelová, 2012, s. 140, 141)

Středoameričtí indiáni využívali masky, jako spousta ostatních národů, pro pohřební účely. Opět zde bylo uplatněno, že masky byly dostupné pouze vládcům nebo jiným významným členům kmene. Tyto pohřební masky byly podle Ebelové vyráběny z keramické hlíny, která byla doplněna malbou, u významnějších osob, jako byli vládci, byly masky vyráběny z „*ušlechtilých kamenů zelené barvy*“ (Ebelová, 2012, s. 142, 143).

Aztékové například tvořili masky technikou mozaiky, pro kterou sloužily jako podklady lebky nebo masky z kamene „*na které se pomocí pryskyřic nalepovaly drobné úlomky tyrkyosu, obsidiánu, malachitu, jadeitu, pyritu, kosti a mušlí*“ (Ebelová, 2012, s. 145). Další zajímavostí u Aztéků byly lidské obětiny bohům, kterými se v historii proslavili. Tyto oběti byly ovšem před svou popravou maskovány modrou nebo zelenou barvou, byly tak označeny za posvátnou oběť. (Ebelová, 2012, s. 146)

„*V současném Mexiku se v listopadu odehrávají oslavy Svátku mrtvých (Día de los Muertos), které vycházejí z animistické víry indiánů v každoroční návrat zesnulých*“ (Ebelová, 2012, s. 147). Tyto svátky doprovází pokrmy a hudba. Pozůstalí se většinou přesouvají k hrobům svých předků, aby s nimi tento svátek oslavili. Při této příležitosti se maskují do podoby „kostlivců“ za pomoci vyrobených masek a líčení (Ebelová, 2012, s. 147).

Přesuneme-li se do Ameriky Severní, najdeme podobné zvyky ovšem s obměnami (například místo jaguára se zde uctíval had nebo kojot). Jedním z asi nejobvyklejších příkladů masek v Severní Americe je její využití jako součásti bojové nebo lovecké

výstroje. Jejich masky mohly mít například pohyblivé části, jako je čelist nebo uši, dále pak mohly být kombinací více zvířat. Masky byly například u Tlingitů, *„vyřezané z jednoho nebo dvou kusů dřeva a doplněny přírodními materiály“* (Ebelová, 2012, s. 157, 161).

U Inuitů můžeme narazit na rozdílné masky a to hlavně jejich barevností - vyniká barva dřeva s doplněním bílou nebo černou barvou. Další verzí maskování u Inuitů bylo tetování zejména inuitských žen. *„Atypická technika spočívala v prošíání kůže jehlou s nití namočenou do směsi černého pigmentu, nejčastěji sazí. Tetování dívek se vztahovalo k období puberty, nejbohatší zdobení bylo na bradě, další linie na tvářích a čelech.“* (Ebelová, 2012, s. 169)

Ve starověkém Egyptě byl význam masek spojen převážně s pohřebními rituály. Ebelová ve své knize cituje Egyptskou knihu mrtvých 154., kde magická formule říká: *„Mé tělo je věčné, v této zemi se nerozloží, ani nebude zničeno.“* Masky sloužily jako artefakt, který měl duši zajistit nalezení těla i v *„případě poškození mumie“* (Ebelová, 2012, s. 49) Zároveň byla maska důležitá k magické ochraně mrtvého. Masky byly vyráběny z pozlacené kartonáže, sádry, dřeva nebo byly vytepany ze zlatého nebo stříbrného plechu. Jeden z nejznámějších příkladů pohřební masky je Tutanchamonova maska umístěná v Egyptském muzeu v Káhiře. Tato maska, která váhově přesahuje 11 kilogramů, je vyrobena *„z ryzího zlata, doplněna polodrahokamy a inkrustací ze skla.“* Tutanchamonova maska byla nalezena v Údolí králů na začátku dvacátého století a podle Ebelové pochází ze 14. století před našim letopočtem. (Ebelová, 2012, s. 51,52)

V antickém Řecku a Římské říši se masky objevovaly v divadlech nebo průvodech oslavujících bohy. Jedním z nejvíce oslavovaných bohů, který veselí, pití a oslavování schvaloval, byl Dionýsos nebo také Bakchus, jenž je původně bohem plodnosti a úrody, ale později byl oslavován jako bůh vína a veselí. V antickém divadle sloužily masky hlavně pro zvýraznění rysů obličeje. Byly využívány jak při komedii, tak při tragédii. Ebelová uvádí, že nejstarší nalezené masky z období starověkého Řecka jsou přibližně z roku šest set před našim letopočtem a využívalo se pro ně slovo *prosopón* nebo *persona*, které odkazuje na fakt, že herec k divákovi mluvil *„skrz masku“*. Při divadelních hrách se také využívalo líčení. Jako pramen, ze kterého můžeme čerpat vědomosti o antických maskách, nám slouží hlavně červenofigurová a černofigurová keramika, na které jsou

výjevy z průvodů na počest Dionýsa, kde můžeme vidět postavy v kostýmech (Ebelová, 2012, s. 189). Důležitou vlastností řeckých masek je jejich ustálená podoba a čitelnost expresivního výrazu, to zajišťovalo porozumění i divákům v zadních řadách divadla. Tyto výrazné stylizace napomáhaly k divákovu pochopení a skrývaly skutečnost, že ženské role hráli muži. (Ebelová, 2012, s. 192)

Obrázek 10 - masky tragédie a komedie, římská mozaika

Kromě divadelních masek se v antice napodoboval zvyk ze starého Egypta. Tím bylo tvoření posmrtných masek, které se vyráběly například z vosku nebo sádry. Podle Ebelové náleželo právo na vytvoření posmrtné masky pouze vysoce postaveným osobám (Ebelová, 2012, s. 197).

Další umělecké masky se vyskytují i na opačné straně zeměkoule - v Japonsku av Číně. Divadlo kabuki nebo čínské průvody jsou po staletí místa, kde se vyskytují jedny z nejzajímavěji zpracovaných masek.

Kořeny čínských masek jsou v šamanismu a mytických rituálech, při kterých byly masky hojně využívány. Tyto velice zdobené a symetrické masky měly představovat duchy a božstva. Používaly se například při obřadech pro vymýcení moru. Ceremoniály a šamanské rituály volně přešly do divadelních her a představení. Masky měly své barevné rozlišení, existovaly masky temné, které měly bojovný charakter, a masky jasné, které zobrazovaly

pozitivní postavy. Některé masky měly podle Ebelové i pohybující se části (Ebelová, 2012, s. 115).

V jedenáctém století našeho letopočtu se v čínském divadle začalo hojně využívat líčení, které postupem času masky zcela vytlačilo. Zajímavostí u čínského divadelního líčení je důraz na symboliku barev, podle Ebelové je rozdíl, když barvu využívá ženská a mužská postava - výklad barev se může lišit, zároveň se také může různit výklad barev v průběhu času, protože symbolika barev čínského divadla je nestálá (Ebelová, 2012, s. 116). V posledních dvou stoletích si ovšem jednotlivá divadla vytvořila vlastní druhy líčení, které dodržují (Ebelová, 2012, s. 117).

Velice známou čínskou tradicí spojenou s maskováním jsou svátky draků. Známé postavy draků, které tvoří dva a více lidí se objevují v televizních obrazovkách po celém světě, když Čína vítá Nový rok. Většinou jeden tanečník ovládá hlavu draka a ostatní tanečníci ovládají drakovo tělo zevnitř pomocí tyčí. Dosahují tak iluze žijícího, pohybujícího se draka. (Ebelová, 2012, s. 119).

V evropské kultuře, která byla ovlivněna křesťanstvím, se maska vyvinula z tradic animistických kultů a sloužila například pro zobrazení ďábla či jiných nadpřirozených postav.

I když bylo divadlo zpočátku spojováno s pohanskými zvyky, uchytlo se později také v kostelech, kde sehráli biblické výjevy, například umučení svatých. Divadelní scénky ovšem z kostelů zmizely po koncilu v Toledu v roce 633, kde byly označeny za nástroj ďáblův. (Ebelová, 2012, s. 201,203)

Asi nejznámějším evropským příkladem masek je benátský karneval. První zmínky o něm se podle Ebelové objevují už v roce 1092. Benátské masky byly původně černé a bílé a postupem času se začaly zdobit sametem a dalšími doplňky a dostávaly různé tvary. Jedním z důležitých vlastností karnevalu také bylo, že prakticky zmizely rozdíly mezi bohatými a chudými obyvateli.,, *Karneval představoval pro Benátčany svátek, při kterém se celé město na čas proměnilo v jedno nekonečné divadelní a cirkusové představení.*" (Ebelová, 2012, s. 206)

Obliba a popularita benátského karnevalu byla největší v 17. a 18. století a jeho tradice trvá dodnes, i když v jeho historii docházelo k obdobím jeho zákazu.

Dnes se při líčení nebo jiném dosahování změny vzhledu již tolik nepoužívají masky kaširované nebo dřevěné, dnešní filmoví maskéři používají například latex nebo silikon. Maskování a touha změny identity jde neustále kupředu a velkou roli zde hraje i film, který vyžaduje větší a větší věrnost a preciznost v maskování.

1.3 Identita

1.3.1 Vymezení pojmu

Podle Anthonyho Giddense je identita charakterizována jako „*Zřetelné rysy charakteru jisté osoby nebo skupiny, které se vztahují k tomu, čím tato osoba či skupina je a co pro ni má význam. Mezi hlavní zdroje identity patří například gender, sexuální orientace, státní příslušnost či národnost nebo sociální třída.*“ (Giddens, 2013, s. 982).

Maska je předmětem změny identity. Naše osobnost je závislá na tom, jak vypadáme, ovlivňuje naše chování, náš vztah k ostatním a vztah ostatních k nám. Ne náhodou si slavné osobnosti zakývají části tváře - skrývají tím svou identitu.

„*Lze říci, že základní kámen naší identity tvoří tělo. Identifikovat se s ním je jedním z nejtěžších úkolů, který během života zdoláváme.*“ (Soukup, 2014, s. 190)

Naše identita může být brána ze dvou úhlů - jeden je fyzický nebo také vzhledový a druhý je psychologický. Tyto dva úhly se ale mohou spojit a identita může být brána jako fyzicko-psychologický celek, který lze ovlivnit změnou jedné z jeho částí. Při formování identity jedince tedy dochází k porovnávání toho, jak vnímá svou identitu, s jejím vnímáním ostatními. (Soukup, 2014, s. 141)

„*Identita je nyní kategorií nestálou, proměnlivou, nabízející všechny potenciality, neustále vznikající na různých místech sociálního pole.*“ (Fulková, 2006, s. 10)

1.3.2 Maska, make-up a identita

Identita je velmi široký pojem. Definuje mnoho způsobů pochopení tohoto slova. V naší záležitosti je myšlena identita jako pojetí sebe sama a chápání sebe v kultuře ve spojení se změnou vzhledu.

Vývoj identity je dlouhým procesem, který začíná již v prenatálním období a je ovlivněn naším okolím a genetikou. Později je naše identita určována nadále naším okolím a také naším psychickým stavem. „*Identita tedy na jednu stranu pramení z toho, jak se chápeme my sami, na stranu druhou z toho, jak si myslíme, že nás vidí druzí*“ (Soukup, 2014, s. 140)

Identita je tedy spojená i s tím, jak vypadáme. S tím je spojeno používání masek, líčení nebo jiných zásahů do těla. Maskování je spojeno se změnou vzhledu – vnější identity a může vést i ke změně sebepojetí – vnitřní identity.

„Důležitým hlediskem k hlubšímu poznání masek je pochopení transformačně-psychologického procesu maskování, který se vztahuje k vnějším, případně i vnitřním proměnám identity jejího nositele“ (Ebelová, 2012, s. 8)

Využívání make-upu je spojeno také se sebevědomím, například pubescentní dívky mají problémy se svou pletí (akné a tak podobně) a to, že mohou využívat líčení ke změně nebo spíše úpravě svého vzhledu je důležitým faktorem ke změně pohledu na sebe sama a zvýšení jejich sebevědomí.

„Stejně jako slouží tělo jako nástroj, vyjadřující identitu jedince v preliterárních společnostech, děje se tak i ve společnosti postmoderní.“ (Soukup, 2014, s. 137)

Soukup ve své knize tvrdí, že prvky, které se využívaly k identifikaci, byly v preliterárních společnostech nebo v indiánských kmenech všemi plošně rozeznatelné (určité změny identity měl šaman, jiné bojovník). V současné době jsou prvky změny těla velmi individuální a obecně nerozeznatelné (význam úpravy těla vám vysvětlí pouze ta osoba, na jejíž změnu se díváte). (Soukup, 2014, s. 137)

Při líčení dochází k vyjádření toho, jak chceme vypadat, snažíme se vylepšit či pozměnit svůj vzhled - měníme tím svou identitu.

Jednou z důležitých vlastností líčení je změna rysů obličeje - pozměnění identity. Při každodenním nošení si můžeme zvýraznit například lící kosti, prohloubit stíny očí nebo

lehce pozměnit tvar očí. Využívání této vlastnosti ovšem můžeme spatřit i u profesí, které si s líčením až tak nespojujeme. Například vojáci nanášejí na své obličejy také barvy, které jsou přímo určené k tomuto účelu. Když se pak musí skrývat, je těžší je odhalit, protože lidský mozek má představu o tom, jak by obličej měl vypadat - okolí očí je tmavší, čelo, líce a nos jsou světlejší, protože vystupují - když tedy tuto barevnost narušíte a přidáte barvy, dost pravděpodobně nebudete schopni rozeznat pravý tvar obličej, i kdyby byl metr před vámi.

Maskování jako jeden ze způsobů přežití je znám staletí a využívali ho i naši předkové. Maskovali se, aby je neviděli predátoři, nebo aby je nezahlédla jejich oběť. Speciální barvy k tomu samozřejmě nevyužívali, posloužilo jim například bahno, saze nebo krev.

2 Praktická část

2.1 Vlastní výtvarný projekt

Vlastní výtvarný projekt je založen na tvůrčím deníku a fotografické dokumentaci.

Tvůrčí deník obsahuje myšlenkové pochody týkající se líčení a make-upu. Dále obsahuje face charty – návrhy líčení, které jsou inspirované zvyklostmi zdobení tváře v různých historických obdobích. Další součástí tvůrčího deníku jsou realizace těchto návrhů.

Poslední částí výtvarného projektu je reflexe, jak návrhů líčení, tak i jejich realizací.

Jednou z motivací ke zrealizování projektu, který je vázaný na líčení a bodyart, bylo vlastní umění a uvědomění si, že ve škole se nijakým způsobem nevyučuje, i když je make-up jednou z nejpodstatnějších složek dnešního každodenního života. Pokud jde o líčení u dospívajících dívek, nemají možnost se mu naučit jinak než od rodičů, kamarádů nebo z videí na internetu. Myslím, že škola jakožto instituce, která zajišťuje enkulturaci jedince, by měla poskytnout možnost vzdělat se i v tomto směru, ať už líčení zahrne do výuky výtvarné výchovy, nebo jako možnost volnočasového sebevzdělání žáka.

Další motivací a zároveň cílem tohoto projektu je poskytnout žákovi náhled do jiných kulturních skupin a porozumění jejich zvykům a stylu života. Při snaze porozumět jiným kulturám se žákům naskytne šance porozumět své vlastní kultuře i identitě. Při snaze porozumět odlišným kulturám jde, dle mého názoru, využít skvělou možnost naučit žáky toleranci jak vzájemné, tak i toleranci vůči lidem, kteří nevypadají stejně jako oni, ať už jde o výběr jejich líčení, barvu pleti nebo příslušnost k etniku.

2.1.1 Tvůrčí deník

Face charty neboli návrhy líčení jsou koncipovány tak, aby byly co nejvíce použitelné při každodenním líčení. Jedná se o návrhy inspirované americkými indiánskými národy, egyptským líčením, řeckým nebo římským antickým líčením a líčením evropské vyšší vrstvy z přibližně šestnáctého století. Některé z návrhů líčení jsou kreativnějšího rázu, například návrhy inspirované indiánskými kmeny, a vyžadují trochu větší odvalu nosit je do společnosti, ale to je samozřejmě u každé osoby relativní.

Další významnou částí projektu je líčení jiné osoby - muže, který byl v průběhu líčení dotazován na různé typy otázek – Jak se cítíš? Jaký má pro tebe líčení význam? Jak vnímáš líčení u mužů? Je ti líčení příjemné? Myslíš, že změna vzhledu souvisí se změnou identity? Jak bys vnímal výuku líčení v rámci výtvarné výchovy ve škole? Odpovědi na tyto otázky jsou zahrnuty v reflexi celého projektu.

Face charty, které jsem použila, jsou volně k nalezení na internetu, je možnost si je také objednat na různých stránkách na ně zaměřených. Měly by být tisknuté na speciálním, celkem savém papíru, pro normální potřeby ale postačí tiskárna a obyčejný papír.

Na „líčení“ face chartu jsem nevyužívala žádnou podkladovou bázi, pouze různě tmavé pudry, kterými jsem „prohloubila“ obličej na papíře. Na líčení očí jsem využívala jak speciální barvy na obličej, tak barevné oční stíny, které se dají zakoupit v běžné drogerii. Na líčení rtů jsem využívala tužky na rty nebo jiné různé produkty na rty. Podrobnější popis produktů a jak byly využity, je u každého líčení rozepsán.

U svých face chartů jsem se snažila inspirovat nejrůznějšími stádii vývoje make-upu a pozměnit je do modernější a dnes nositelnější podoby, která se dá využít jako každodenní líčení.

Pánské líčení je tlumenějších barev než dámské, i tak se domnívám, že by většina mužů nesohlasila s tím mít něco podobného na obličejí.

Líčení inspirované americkými indiánskými kmeny

Při vymýšlení těchto face-chartů jsem se nechala inspirovat nejrůznějšími prvky kultury kmenů amerických indiánských kmenů. Barevnost masek používaných například při Ďábelských slavnostech v Jižní Americe mi přišla přímo magická. Pro rty jsem volila spíše tmavší, tlumenější barvy, aby se pozornost diváka zaměřila na oči, které zprostředkovávají emoce nositele.

Obrázek 11 - Američtí indiáni 1, 2

Obrázek 12 - Američtí indiáni 3, 4

Líčení pánské

U tohoto líčení jsem se snažila, aby z něj barvy nezmizely nebo nebyly příliš utlumené, stále jsem ovšem chtěla, aby u tohoto mužského líčení byla barva jako základní a výrazný prvek.

Obrázek 13 - Američtí indiáni, muž, 1, 2

Líčení inspirované Egyptem

U tohoto líčení je inspirace celkem jasná. Líčení očí hrálo v Egyptě důležitou roli, ať v každodenním životě nebo v tom posmrtném. Jak je zmíněno v teoretické části bakalářské práce, v Egyptě bylo líčení populární nejen za účelem zkrášlit se, ale i jako ochrana proti onemocněním očí. Pigmenty jsem v tomto případě vybírala podle barev, které v tomto období byly oblíbené a dostupné, jako je zelená a modrá. Červená s oranžovou jsou barvou pouště, která zabírala velkou část území Egypta a slunce, které bylo božstvem a symbolem znovuzrození. Se sluncem a jeho bohem Re souvisí i využití zlaté linky. Rty jsou v tomto face-chartu tmavší, ale s nádechem červené barvy, kterou Egyptané velice rádi používali. Lisa Eldridge ve své knize píše: „...slavné bylo též jejich používání rudé barvy. Rty si líčili ranou podobou rtěnky v živých barvách, kterou vyráběli z živočišného tuku a červeného okru.“ (Eldridge, 2016, s. 22)

Obrázek 14 - Egypt 1, 2

Obrázek 15 - Egypt 3, 4

Líčení pánské

Líčení je opět tlumené a je využita pouze černá barva pro zvýraznění očí.

Obrázek 16 - Egypt, muž, 1, 2

Líčení inspirované starověkým Řeckem a Římem

Toto líčení je velice jednoduché, jedná se pouze o bílé stíny se zlatou linkou, která má sloužit jako doplňující prvek. Řecká a římská líčení byla velice jednoduchá, ovšem v ošacení nebyly zlaté doplňky neobvyklé, proto jsem zvolila zlatou jako doplňující barvu tomuto lehkému a světlému líčení. Barvu rtů jsem volila světlou a nenápadnou, protože výrazné líčení rtů nebylo v Řecku ani v Římě obvyklé ani vhodné.

Obrázek 17 - Řecko a Řím 1, 2

Líčení pánské

Je opět zjednodušenou a nenápadnější verzí. Zlatá linka je zde také jako doplněk a u druhého líčení (vpravo) je využit pouze bílý pigment.

Obrázek 18 - Řecko a Řím, muž, 1, 2

Líčení inspirované středověkem (přibližně šestnácté století)

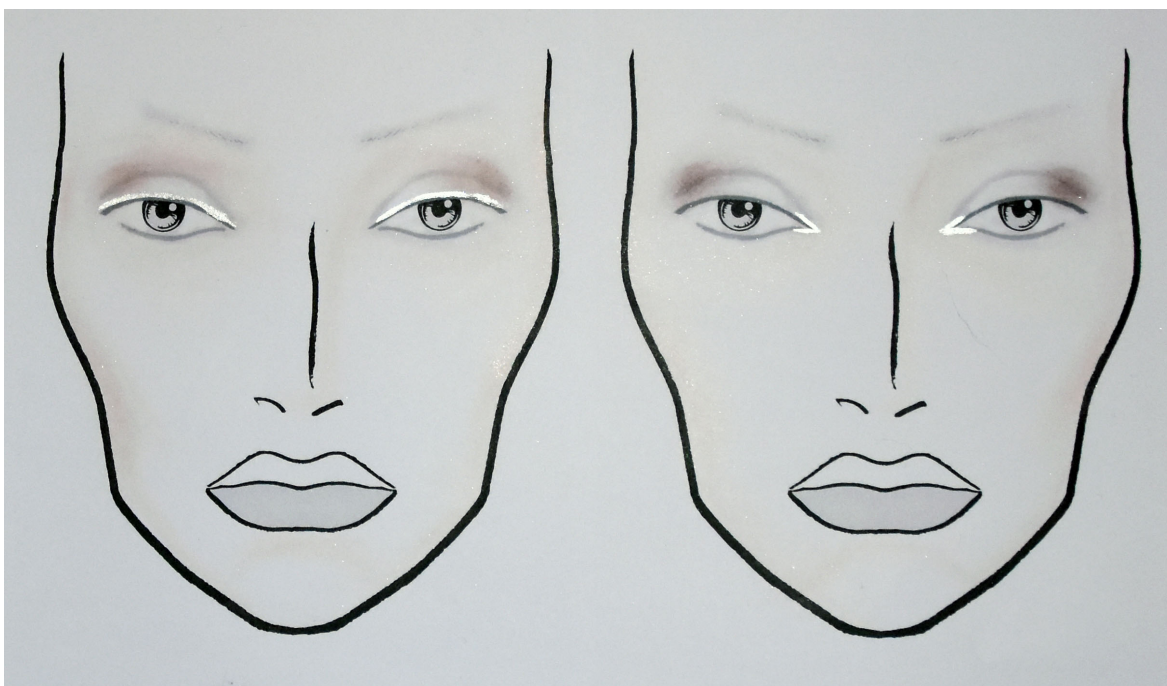
Zmodernizované líčení inspirované středověkem, tedy přibližně šestnáctým stoletím, je založeno na světlém líčení očí, ovšem ne zas až tak nevýrazném. Jak již bylo zmíněno v praktické části bakalářské práce, výrazné líčení očí nebylo vhodné, ovšem ženy se líčily rády. Proto je toto líčení světlé a nenápadné s narůžovělými akcenty a dokreslenými muškami. Stříbrné linky u dámského i pánského líčení mají symbolizovat oblíbenost doplňků u ošacení a šperků. Rty jsou u tohoto líčení velice jemně růžové, aby působily nenalíčeně.

Obrázek 19 - Středověk 1, 2

Líčení pánské

Toto líčení je velmi utlumené, ale je zde využito tmavohnědé prohloubení stínů očí a stříbrné linky na horním víčku a vnitřních koutků očí.

Obrázek 20 - Středověk, muž, 1, 2

2.1.2 Výsledek projektu

Líčení inspirované americkými indiánskými kmeny

Toto líčení jsem si velice užila, osobně se velice ráda výrazně líčím a líčení si užívám, takže takto barevné líčení mi nedělalo problém. Umím se ovšem představit, že spouště lidem by takovéto líčení připadalo směšné nebo šílené. Myslím, že nejzajímavější z těchto líčení je líčení číslo 3. díky jeho hravým barevným linkám. Tyto linky bylo sice velice složité vytvořit, ale výsledný efekt mi osobně zdá nejzajímavější ze všech návrhů amerických indiánských kmenů.

Na líčení byl použit krycí make-up od značky Maybelline, pudry od značky Gabriella Salvete a Dermacol. Obočí je upraveno za pomoci paletky od značky Essence. Stíny na očních víčkách jsou z paletky značky NYX a černé linky jsou vytvořeny tekutými linkami od Maybelline, barevné linky jsou pak vytvořeny barvami na olejové bázi paletky od CCBeauty a zapudrovány bílým fixačním pudrem od NYX. Barevné linky se dají vytvořit i smícháním pigmentu ze stínů na oči a vody a aplikovat úzkým štětcem. Řasenka je od značky Yves Rocher v přirozené černé barvě.

Obrázek 21 - Američtí indiáni 1

Obrázek 22 - Američtí indiáni 1

Obrázek 23 - Američtí indiáni 1

Obrázek 24 - Američtí indiáni 1

Obrázek 25 - Američtí indiáni 2

Obrázek 26 - Američtí indiáni 2

Obrázek 27 - Američtí indiáni 2

Obrázek 28 - Američtí indiáni 2

Obrázek 29 - Američtí indiáni 3

Obrázek 30 - Američtí indiáni 3

Obrázek 31 - Američtí indiáni 3

Obrázek 32 - Američtí indiáni 3

Obrázek 33 - Američtí indiáni 4

Obrázek 34 - Američtí indiáni 4

Obrázek 35 - Američtí indiáni 4

Obrázek 36 - Američtí indiáni 4

Líčení pánské

Tato líčení jsou navržena tak, aby nevyžadovala příliš času a práce. Základem celého líčení je korektura kruhů pod očima, a to za pomoci korektoru od Catrice cosmetics a pudru od značky Dermacol. Barevné stíny jsou z paletky od NYX. Vnitřní a vnější koutky očí jsou prohloubeny tmavším pigmentem, aby zvýraznily hloubku a stíny očí. Líčení jsou samozřejmě využitelná i pro dámy, které chtějí méně výrazné líčení, nejsou tak zručné nebo mají málo dostupných potřeb, protože na tato líčení jsou využity 4 potřeby i se štětcem. Jejich cena v tomto případě nepřesáhne čtyři sta korun. V tomto smyslu je make-up velice univerzální.

Obrázek 37 - Američtí indiáni, muž, 1

Obrázek 38 - Američtí indiáni, muž, 1

Obrázek 39 - Američtí indiáni, muž, 2

Obrázek 40 - Američtí indiáni, muž, 2

Líčení inspirované Egyptem

Zobrazení egyptského líčení asi zaujme nejednoho člověka, i když se nevěnuje make-upu. Výrazné linky podtrhující oči jsou první věcí, které si člověk všimne. Proto jsou tato líčení postavena na černých a červeno-oranžových linkách, které jsou doplněny o barevný podklad a to, jak již bylo zmíněno dříve, v barvách oblíbených ve starověkém Egyptě nebo v barvách evokujících poušť a písek.

Na líčení byl použit krycí make-up od značky Maybelline, pudry od značky Gabriella Salvete a Dermacol. Obočí bylo upraveno za pomoci paletky od značky Essence. Stíny na očních víčkách jsou z paletky značky NYX a černé linky jsou vytvořeny tekutými linkami od Maybelline, červeno-oranžové linky jsou pak vytvořeny barvami na olejové bázi paletky od CCBeauty a zapudrovány bílým fixačním pudrem od NYX. Zlatá linka použita u líčení číslo 3 je tekutá linka od značky Dermacol. Řasenka je od značky Yves Rocher v černé barvě.

Obrázek 41 - Egypt 1

Obrázek 42 - Egypt 1

Obrázek 43 - Egypt 1

Obrázek 44 - Egypt 1

Obrázek 45 - Egypt 2

Obrázek 46 - Egypt 2

Obrázek 47 - Egypt 2

Obrázek 48 - Egypt 2

Obrázek 49 - Egypt 3

Obrázek 50 - Egypt 3

Obrázek 51 - Egypt 3

Obrázek 52 - Egypt 3

Obrázek 53 - Egypt 4

Obrázek 54 - Egypt 4

Obrázek 55 - Egypt 4

Obrázek 56 - Egypt 4

Líčení pánské

U tohoto líčení je opět základem korektura kruhů pod očima, a to za pomoci korektoru od Catrice cosmetics a pudru od značky Dermacol. Černé stíny jsou od značky Essence.

Vnitřní a vnější koutky očí jsou tmavší, aby zvýraznily hloubku a stíny očí. Černá linka u líčení číslo 1 je od značky Maybelline.

Obrázek 57 - Egypt, muž, 1

Obrázek 58 - Egypt, muž, 1

Obrázek 59 - Egypt, muž, 2

Obrázek 60 - Egypt, muž, 2

Líčení inspirované starověkým Řeckem a Římem

Tato líčení jsou velice jednoduchá a zároveň se dají modifikovat, aby seděla k jinému stylu nebo podle preferencí nositele. U těchto líčení jsem použila bílé stíny a zlatou linku, která make-upu dodává detail. Toto líčení je nenápadné, takže se dá využít v mnoha příležitostech a nevyžaduje přílišnou zručnost.

Na líčení byl použit krycí make-up od značky Maybelline, pudry od značky Gabriella Salvete a Dermacol. Obočí bylo upraveno za pomoci paletky od značky Essence. Bílé oční stíny jsou z paletky od značky 2KBeauty, na spodní víčko jsem kvůli preciznosti využila bílou tužku od Essence. Zlatá linka je od značky Dermacol. Řasenka je od značky Yves Rocher v černé barvě.

Obrázek 61 - Řecko a Řím 1

Obrázek 62 - Řecko a Řím 1

Obrázek 63 - Řecko a Řím 1

Obrázek 64 - Řecko a Řím 1

Obrázek 65 - Řecko a Řím 2

Obrázek 66 - Řecko a Řím 2

Obrázek 67 - Řecko a Řím 2

Obrázek 68 - Řecko a Řím 2

Líčení pánské

Líčení určené pro pány je opět jednodušší verzí líčení dámského. Základem je korekce kruhů pod očima a bílé stíny, které u prvního líčení doplňuje zlatá linka nad řasami.

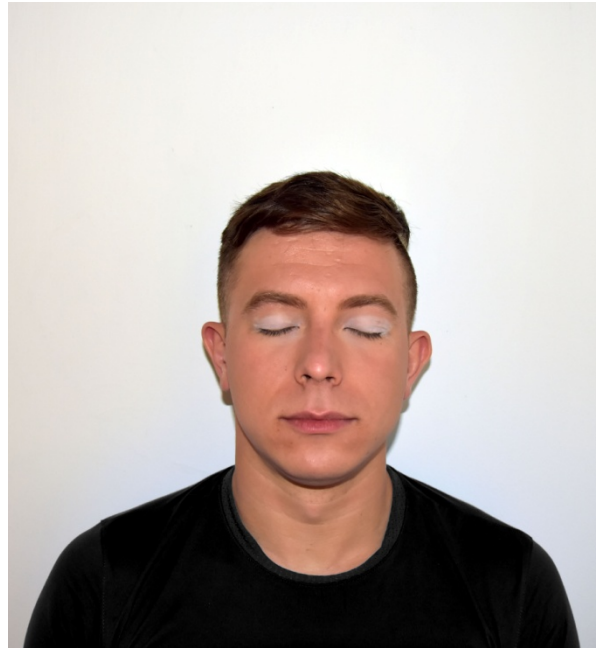
Obrázek 69 - Řecko a Řím, muž, 1

Obrázek 70 - Řecko a Řím, muž, 1

Obrázek 71 - Řecko a Řím, muž, 2

Obrázek 72 - Řecko a Řím, muž, 2

Líčení inspirované středověkem (přibližně šestnácté století)

Tyto make-upy jsou o něco jiné než make-upy předešlé. Celý make-up je schválně výrazně světlý, zakomponovány jsou i růžové tváře pro zvýraznění dramatičnosti. Oční make-up je v tomto případě celkem jednoduchý kvůli tomu, že v šestnáctém století bylo výrazné oční líčení nepřípustné. Zahrnuty jsou u tohoto make-upu i mušky. Tento make-up se mi líbí, protože zvýrazňuje oči, které ze světlého make-upu hezky „svítí“.

Na líčení byl použit krycí make-up od značky Maybelline, pudry od značky Dermacol a NYX, tvářenka je od značky Avon. Obočí bylo upraveno za pomoci paletky od značky Essence. Růžové oční stíny jsou z paletky od značky NYX, bílé oční stíny jsou z paletky od značky 2KBeauty. Stříbrná linka je od značky Dermacol a řasenka je od značky Yves Rocher v černé barvě. Mušky jsem nakreslila černou tužkou na oči od Miss Sporty.

Obrázek 73 - Středověk 1

Obrázek 74 - Středověk 1

Obrázek 75 - Středověk 1

Obrázek 76 - Středověk 1

Obrázek 77 - Středověk 2

Obrázek 78 - Středověk 2

Obrázek 79 - Středověk 2

Obrázek 80 - Středověk 2

Líčení pánské

U těchto líčení jsem nevyužívala světlého make-upu, ale opět jsem pouze zamaskovala kruhy pod očima, které jsem zapudrovala světlejším pudrem. U prvního líčení jsem prohloubila stíny hnědým pigmentem z paletky od značky Astor a využila stříbrnou linku pro zvýraznění vnitřního koutku očí. U druhého líčení jsem aplikovala pouze slabou stříbrnou linku na horní víčko.

Obrázek 81 - Středověk, muž, 1

Obrázek 82 - Středověk, muž, 1

Obrázek 83 - Středověk, muž, 2

Obrázek 84 - Středověk, muž, 2

2.1.3 Reflexe vlastního projektu

Face charty jsou velice uvolňující formou výtvarného vyjádření. Jediný problém, který jsem viděla v jejich použití, je to, že na nich člověk nic neopraví. Abych to lépe vysvětlila - při líčení nebo facepaintingu přímo na obličej existuje možnost napravit vzniklou chybu. Ovšem když udělám chybu na face chartu, tak je permanentní a opravit prakticky nejde, ať je to špatně tažená linka nebo skvrna z umazané ruky. Když uděláte chybu na obličej, jde lehce použít ruka na očištění nebo odličovací tampón.

Při svém malování nebo kreslení na obličej, běžně face charty nepoužívám. Kreslím přímo a vymýšlím „za pochodu“. Myslím ale, že face chart je dobrou formou pro trénink představivosti a schopností.

Jak již jsem zmínila dříve, model byl v průběhu líčení tázan na různé otázky týkající se líčení a jak se cítí. Zde je proto přepis částí rozhovoru, které mi připadaly zajímavé.

1. Myslíš, že mění make-up nebo maska identitu člověka?

„Lidé tě vnímají, jak vypadáš, takže co se týče prvního dojmu, tak určitě. Maska mění sociální roli člověka, podle které se potom chová.“

2. Co si o téhle situaci myslíš?

„Nevím, určitě bych to běžně nenosil. Můžu se dotknout nosu?“

Nedokážu si představit, že bych se normálně líčil. Pro mě je důležité, abych byl ve společnosti čistý a voněl, ale líčení by mě nenapadlo a rozhodně bych make-up nenosil. Je to produkt společenské konvence a výchovy. Přijde mi lepší mít na obličeji pupínek než ho mít něčím viditelně zamaskovaný.

Jsou vrstvy lidí, kde si chlap nedokáže představit, že by se voněl, protože mu to přijde zženštilé.

Samozřejmě, že si dovedu představit, kdybych šel do společnosti, kde se má líčení za normální, tak bych se přizpůsobil, ale byl by to nutný ústupek.

Mám za to, že když se líčí žena, tak zvýrazňuje to, co je na ni hezkého. Když se líčí muž, tak se maskuje a dělá ze sebe něco, co není, přijde mi to falešné. Ale to je samozřejmě ovlivněné prostředím, kde se člověk pohybuje.“

Zvýraznění očí modelovi hlavně evokovalo líčení Egypta.

Zdálo se mu, že nezapadá.

3. Jak bys jako rodič dítěte vnímal začlenění výuky líčení do výtvarné výchovy?

„Záleží, co by to mělo za smysl. Asi by mi to nevadilo, kdyby to bylo v rámci nějaké umělecké performance. V umění je to asi v pohodě.“

Učit kluky, jak se líčit mi nedává moc smysl. Když se dítě chce naučit líčit, tak v pohodě, ale nemyslím, že od toho je škola. Je rozdíl, jestli by se učili nějakému uměleckému líčení nebo jak se líčit na každý den.“

4. Jaká je to pro tebe zkušenost?

„Jako zkušenost je to zajímavé, asi se na základě toho líčit nezačnu. Něco jsi potřebovala, tak jsem byl nápomocný, byla to celkem sranda.“

Už jsi mě líčila třeba na karneval, takže to není nic neznámého. Nepříjemné to také není - ty štětce a věci na líčení jsou dělané tak, aby to bylo příjemné.

Asi by mi vadilo, kdyby tu okolo bylo publikum, když je to takhle soukromě a má to smysl, tak mi to nevadí.“

Zajímavou situací se pak stalo setkání modela s micelární vodou. Micelární voda slouží k odličení make-upu, obsahuje tedy chemické látky, které s tímto procesem pomohou.

Po odličení jsem modelovi řekla, ať si ještě obličej opláchne obyčejnou vodou. Na což model, jak se ukázalo později, zapomněl. Po několika dnech jsem s modelem mluvila, stěžoval si, že ho později okolí očí trochu svědilo či páliło. Zeptala jsem se tedy znovu, zda si obličej po odličení micelární vodou omyl. Odpověď byla, samozřejmě, že neomyl a proč by to měl dělat, když jsem ho odličovala vodou.

Bylo to pro mě velice zajímavé, protože jako muž vůbec netušil, že když se něčemu říká voda, nemusí to být nutně jen obyčejná, neškodná voda, ale něco, co obsahuje další chemické látky, a je tedy nutno obličej ještě opláchnout obyčejnou vodou.

Všechna líčení jsem se snažila tvořit za pomoci produktů dostupných v každé drogerii, aby byla možnost nalíčení se dostupná co největšímu počtu lidí. Samozřejmě ne vždy se dá každý produkt zakoupit v nejbližší drogerii, ale make-up nabízí nesčetně možností a drahý produkt mnohdy neznamená kvalitní produkt.

Sama jsem s líčením začínala, asi jako každý, s tím, co jsem si vypůjčila od matky nebo co jsme dostaly s kamarádkou na hraní. Pokud si chce člověk líčení vyzkoušet, tak není problém pořídit levné produkty, které nejsou nekvalitní a postupem času svou „sbírku“ rozšiřovat.

Obecně jsem si projekt velice užívala. I pro mne to bylo něco, co běžně nedělám. Facepaintingy si vymýšlím v moment líčení. Rozhodnu se, že mám náladu líčit, začnu a něco z toho vznikne. Až poté, co jsem začala psát tuto bakalářskou práci, jsem si začala návrhy facepaintingů kreslit na papír. Je to i jakási forma meditace.

Každodenní líčení vymýšlím v závislosti na svém oblečení nebo špercích. Pokud jsem oblečená v neutrálních barvách, tak volím barevné a výrazné líčení, pokud se jedná například o pracovní schůzku, volím tlumené a nenápadné s nějakým zajímavým detailem.

Vymýšlet líčení pro muže bylo celkem výzvou. Muže jsem líčila pouze na karneval, takže to bylo spíše kreativní líčení. Ale i návrhy každodenního líčení byly zajímavým náhledem na make-up, vývoj líčení i na názor mužského modela.

3 Didaktická část

3.1 Make-up, facepainting a maska jako téma

Hlavním tématem této práce je maska, tvář a make-up jako téma, které má potenciál ve výuce na základních, středních nebo uměleckých školách. Po prozkoumání témat líčení a masky a uskutečnění vlastního výtvarného projektu týkajícího se líčení a identity, jsem chtěla navrhnout, jak případně začlenit použití líčení do výuky.

Dle mého názoru je make-up, nebo chcete-li líčení, jedním z velkých témat dnešního všedního života. V dnešní době je reprezentativní vzhled vyžadován u většiny zaměstnání nebo při společenských událostech a jeho nedílnou součástí je i líčení.

Myslím, že její začlenění pomůže žákům objevit svou vlastní identitu a porozumět maskování a líčení v jiných kulturách než je evropská.

Dále považuji za důležité, vzhledem k věku žáků na základních školách, aby se s make-upem naučili zacházet s jistotou a nemuseli se „brodit“ v nekonečných možnostech, které líčení nabízí.

3.2 Začlenění make-upu do výuky výtvarné výchovy

Jedním z důvodů, proč mi připadá důležité začlenit make-up do výuky výtvarné výchovy, je rychlost vývoje a to v tom smyslu, že dnes se dívky (stále častěji i chlapci) začínají líčit již v mladém věku. Jak již bylo zmíněno dříve, možnosti užití líčidel jsou prakticky nekonečné. Každý den se dostávají do prodeje nové a nové produkty a mladí lidé mnohdy ani nevědí, jak je používat nebo kombinovat.

Myslím proto, že škola jako pedagogická instituce s posláním vzdělávat, by měla tento faktor zohlednit ve výuce svých žáků, a snažit se jim tak ukázat nové obzory a možnosti.

Cílem mého návrhu na zapojení líčení do výuky výtvarné výchovy je naučit žáka, jak pracovat s make-upem, maskou a vlastní tváří tak, aby se ve svém těle cítil, jak nejlépe to jde.

Facepainting nebo bodyart je samozřejmě mnohem těžší začlenit do výuky na základních školách. Na základních uměleckých školách by mohl mít větší šanci začlenit se, ovšem stále je tu otázka integrity těla a ne každý na sebe nechá kreslit nebo malovat. Také je tu

faktor rodičů, kteří nechtějí, aby jim domů z výuky přišel „zmalovaný“ potomek. I když myslím, že je lepší, když se na tělo bude malovat prostředky k tomu určenými, než když se dítě rozhodne využít ke svému zkrášlení propisku nebo fixu.

Komunikace s žákem i jeho zákonným zástupcem je proto jedním z důležitých témat.

Jednou možností je samozřejmě souhlas zákonného zástupce, kterým svolí k tomu, aby jeho dítě mohlo být vyfotografováno a tyto fotky popřípadě použity na výstavkách uvnitř školy nebo na webových stránkách. Toto ovšem řeší jen problém s pořizováním fotografií.

Otázka informovanosti zákonného zástupce o tom, že existuje možnost, že jim dítě přijde z hodiny výtvarné výchovy pomalované je věc další komunikace s rodičem nebo zákonným zástupcem.

Tuto komunikaci by bylo možné provádět osobně, a to na rodičovských schůzkách – hovořit o make-upu, filmovém líčení a tak podobně, důležité je vysvětlit rodičům nebo zákonným zástupcům to, že dítě buď může přijít domů s výtvozem na obličej, nebo že jej může na konci hodiny odlíčit. Je samozřejmě nutné počítat s možností nelibosti zákonných zástupců k malování na tvář nebo případnými alergiemi žáků na kosmetické přípravky. Tato možnost se dá vyřešit nabídnutím alternativních tvořivých přístupů dítěti, jako je malba na jinou část těla, na spolužáka nebo na face chart.

Jako ukázkou komunikace mezi školou a zákonnými zástupci jsem vytvořila verzi dopisu, kterou by škola získala souhlas (či nesouhlas) zákonného zástupce s tím, že dítě na sebe bude v rámci hodiny výtvarné výchovy kreslit či malovat.

„Vážení rodiče, zákonní zástupci,

ráda bych Vás požádala o souhlas s využitím kosmetických přípravků v rámci hodin výtvarné výchovy a jejich případnou aplikací dětmi na jejich pokožku (obličej, ruce).

Všechny kosmetické přípravky jsou zdravotně nezávadné a testované, před započítím aplikace na kůži bude proveden test na pokožce předloktí dítěte pro případné zjištění alergických reakcí, jako je zarudnutí, svědění a tak podobně.

Pokud bude zjištěna nežádoucí alergická reakce, bude přípravek okamžitě odličen, omyt vodou a pro dítě bude připraven náhradní výtvarný program týkající se tématu hodiny.

Prosím o zaškrtnutí

S aplikací kosmetických přípravků na svého potomka souhlasím - nesouhlasím.

Pokud souhlasíte, ale nechcete, aby se kosmetický přípravek aplikoval na určitá místa, napište mi je prosím na konec tohoto dopisu.

S pozdravem

....."

Možností, která by přiblížila bodyart a facepainting jak zákonným zástupcům, tak dětem, by se mohly stát projektové dny, kde by si děti i jejich zákonní zástupci mohli vyzkoušet různé techniky malby a kresby na tělo, popřípadě i speciální efekty.

Dalším důležitým prvkem ve výuce, s potřebou uchovat výslednou tvorbu, je znalost vizuální gramotnosti a prostředí, do kterého dítě vstupuje s fotografiemi.

Je v první řadě důležité, aby dítě znalo úskalí sociálních sítí a nepodcenilo jejich dosah. Je sice úžasné, jak si v dnešní době děti mohou na internetu najít, co se jim zlíbí, ale spousta z nich si neuvědomuje, že kdokoliv může najít je. Proto je důležité, aby byla do výuky zahrnuta i výuka mediální gramotnosti.

Vysvětlení úskalí a nebezpečí světa sociálních sítí by dětem měli především zprostředkovat rodiče, ovšem škola jako výchovná instituce má taktéž nést tuto povinnost.

Zveřejňování fotografií školou nebo jinou institucí není v dnešní době jednoduché, ovšem zveřejnění fotografií dítětem samotným nedokáže zabránit prakticky nikdo. Sociální sítě jsou prostředím, kde se dítě může setkat s kyberšikanou nebo sexuálními predátory.

Domnívám se, že úkoly, které jsem navrhla, rozvíjí všechny klíčové kompetence - kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence k podnikavosti.

3.3 Návrhy činností v hodině

Úkoly, které jsem vytvořila, mohou být využity ve výuce výtvarné výchovy na základních školách nebo na základních uměleckých školách. Navazují na jevy zkoumané v této bakalářské práci. Snaží se zpřístupnit téma líčení a make-upu mladším žákům jak z kulturního hlediska, tak z hlediska sociálního. Kulturním hlediskem mám na mysli to, že se žáci naučí přijímat a vnímat kulturní rozdíly a budou je akceptovat a rozumět jim. Sociální stránkou věci shledávám to, že mladé slečny se většinou učí jak s make-upem nakládat samy. Vzhledem k rozvoji doby a čím dále tím dřívejšímu používání líčidel u dívek nebo chlapců na základních školách si myslím, že je důležité, aby měli přístup ke vzdělání i v tomto oboru.

U každého úkolu je doporučený věk žáků. Tím se vyučující řídit nemusí, jde pouze o doporučení. Je na vyučujícím, aby zvážil schopnosti svých žáků a popřípadě pozměnil zadání.

Dle mého názoru tyto úkoly rozvíjí všechny klíčové kompetence, a to kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.

Po vytvoření masek by vyučující mohl zařídit například průvod těchto masek při školních akademiích nebo jejich výstavu ve školních prostorech. Další možností je nafocení dětí a jejich masek a vytvoření elektronického nebo i papírového alba, které si děti budou moci odnést domů pro své rodiče.

3.3.1 Úkol č. 1

Námět: příběh masky.

Doporučený věk žáků: od 8 let.

Časová dotace: 90 minut+.

Inspirační východiska: maska, rituál, změna identity.

Materiály a pomůcky: čtvrtka, pastelky, fixy, kamínky, peří atp., lepidlo a papír pro případné kaširování.

Charakteristika úkolu: Žák vytvoří vlastní masku na základě předložených východisek. Vytvoří k ní příběh - K čemu se maska využívá? Z čeho je vyrobena? Vytvoření vztahu žák-masky. Masky může mít historický charakter a její příběh může, dle žákem vytvořeného příběhu, začínat desítky let zpět.

Podpůrné obrazové materiály: Fotografie masek amerických indiánů, benátských karnevalových masek a posmrtných egyptských masek.

Obrázek 85 - Masky kmene Teotihuacan s mozaikou z kamenů

Obrázek 86 - Tutanchamonova maska

Cíl úkolu: Žák chápe kulturní rozdíly a proč je pro některé lidi (kmene) maska důležitou součástí života. Vymyšlení masky a jejího příběhu přiměje žáka přemýšlet nad tím, proč je v některých kmelech a kulturách maska posvátným předmětem.

Vazby na RVP: ověřování komunikačních účinků, uplatňování subjektivity.

Průběh hodiny:

1. Představení tématu: Představení pojmu masky žákům. Ukázka tradičních indiánských masek a jejich využití. Co vše si žáci představí pod pojmem maska? K čemu všemu se maska využívala a využívá?

2. Samostatná práce: Tvorba vlastní masky a vymyšlení jejího příběhu.

3. Reflexe: Každý žák představí svou masku a její příběh. Diskuse nad využitím masek žáků. Jaký vztah má žák k masce? Chápe, proč jsou masky pro někoho důležitou součástí života? Jakou masku by si vybral? Jaký příběh připadal žákům nejzajímavější?

Formulace zadání:

1. Připravte si čtvrtky a vystříhnete je do tvaru masky (minimálně otvory pro oči). Začněte tvořit svou masku dle vašich preferencí - barevných či strukturálních.

2. Při tvorbě své masky promýšlejte její životní cestu - Jak vznikla? K čemu byla nebo je využívána? Z čeho je vyrobena? Je maska historická?

3. Po vytvoření masek bude následovat reflexe tvorby. Představte nám vaši masku s jejím příběhem. Zapojte se do diskuze s ostatními. Jaká maska vašich spolužáků se vám osobně zdá nejzajímavější? Chápete, proč jsou masky pro některé lidi důležité?

Zdroje, motivace a prameny:

FULKOVÁ, M., HAJDUŠKOVÁ, L., SEHNALÍKOVÁ, V. *Galerijní a muzejní edukace 2: umění a kultura ve školním kontextu/učení z umění: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v letech 2012-2013*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2013, 351 s. ISBN 978-80-7290-700-7.

EBELOVÁ, Kateřina. *Maska v proměnách času a kultur*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-2470-6.

FULKOVÁ, Marie. *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia: [učebnice zpracovaná podle učebních osnov vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-382-5.

3.3.2 Úkol č. 2

Námět: změna části těla.

Doporučený věk žáků: od 13 let.

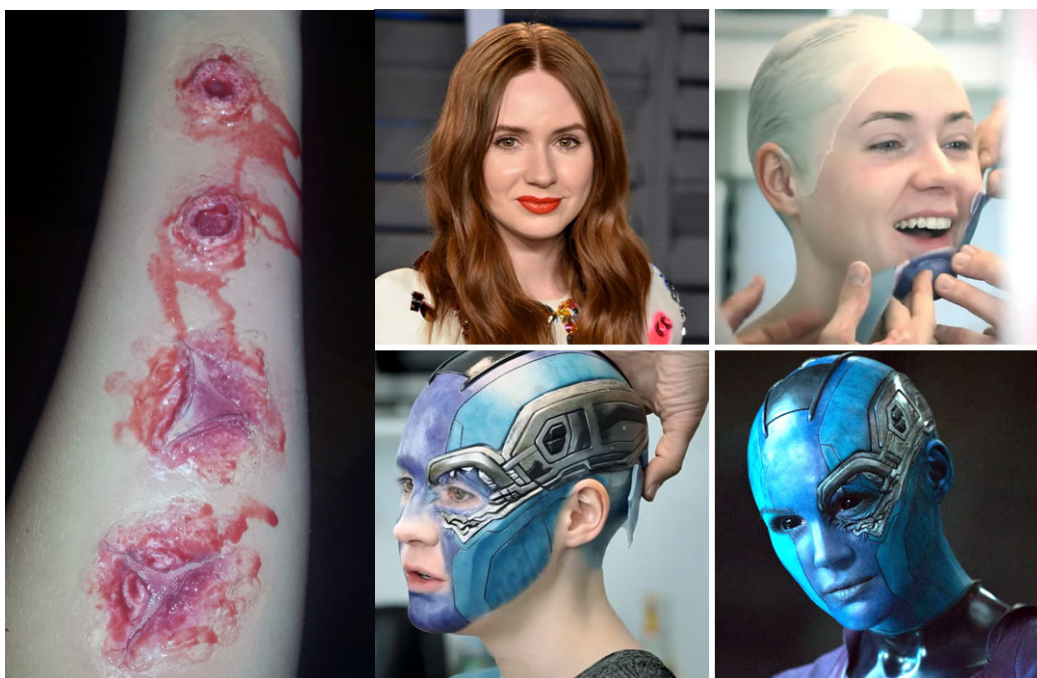
Časová dotace: 90 minut.

Inspirační východiska: změna identity, úprava vzhledu.

Materiály a pomůcky: latex, vosk na kůži, pudry, štětce na make-up, falešná krev, stíny na oči, barvy na kůži...

Charakteristika úkolu: Tvorba je zaměřena na chápání své vlastní kůže jako plátna a prostředku pro změnu. Zároveň poskytuje vhled do mysli žáka - Co by na sobě chtěl změnit? Je to vlastně nutné?

Podpůrné obrazové materiály: SFX Make-up - speciální efekty, změny vzhledu herců ve filmech, například Avengers, Pán prstenů – skřeti...

Obrázek 87 - Zkoušky průstřelů ruky, vlastní práce

Obrázek 88 - proměna Karen Gillan při natáčení Avengers

Cíl úkolu: Cílem je přetvořit část svého těla dle svého uvážení tak, aby bylo upravení minimálně rozeznatelné od okolní kůže. Rozvoj motoriky a rozvoj představivosti.

Vazby na RVP: ověřování komunikačních účinků, uplatňování subjektivity, rozvíjení smyslové citlivosti.

Průběh hodiny:

1. Představení tématu: Představení speciálních efektů žákům. Ukázka filmových maskérských prací. Co vše se na těle dá změnit? Proč si někteří lidé touží změnit vzhled? Jaké věci byste na svém těle změnili a proč?
2. Samostatná práce: Zkoušení možností dostupných materiálů, změna vzhledu části těla, například ruky. Jejich dílo může být strašidelné, nechutné, ale věrné.
3. Reflexe: Ukázka své změněné části těla. Diskuse nad tím, proč a jak to žák vytvářel. Co má jeho změna představovat?

Formulace zadání:

1. Očistěte si část těla, na kterou chcete nanášet například latex a začněte tvořit svou změnu (jizvu, bouli, díru...) tak, aby byla co nejvíce věrná. Můžete pracovat i ve dvojicích.
2. Veďte diskuzi ohledně svých nápadů na změnu těla a klidně si navzájem pomáhejte.
3. Na závěr veďte diskuzi se všemi žáky. Proč jste zvolili takovou změnu? Jaký má význam? Bylo těžké měnit své tělo nebo naopak lehké?

Zdroje, motivace a prameny:

FULKOVÁ, M., HAJDUŠKOVÁ, L., SEHNALÍKOVÁ, V. *Galerijní a muzejní edukace 2: umění a kultura ve školním kontextu/učení z umění: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v letech 2012-2013*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2013, 351 s. ISBN 978-80-7290-700-7.

ELDRIDGE, Lisa. *Face paint: historie make-upu*. Přeložila Věra KOVÁŘOVÁ. Brno: Jota, 2016. ISBN 978-80-7462-990-7.

EBELOVÁ, Kateřina. *Maska v proměnách času a kultur*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-2470-6.

3.3.3 Úkol č. 3

Námět: návrh každodenního make-upu.

Doporučený věk žáků: od 13 let.

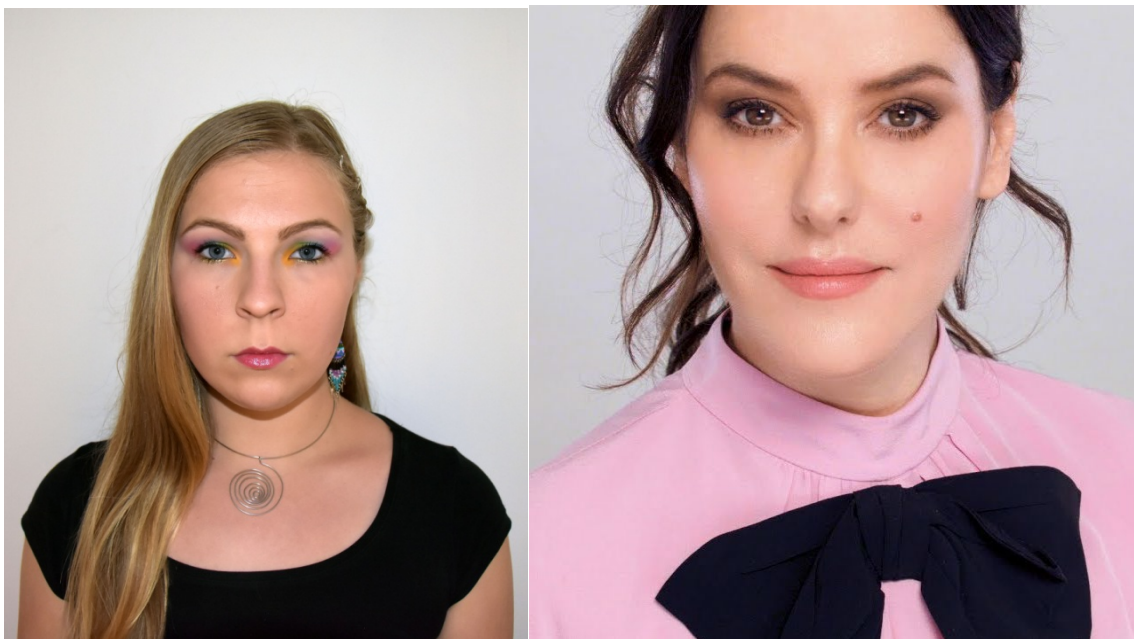
Časová dotace: 90 minut.

Inspirační východiska: návrh každodenního make-upu, make-up, maska.

Materiály a pomůcky: face chart, kosmetické přípravky, stíny, štětce na make-up.

Charakteristika úkolu: Tvorba je zaměřena na pojetí každodenního make-upu. Žák vytvoří návrh nebo návrhy každodenního pojetí líčení.

Podpůrné obrazové materiály: typy líčení, fotografie od vizážistů...

Obrázek 89 - každodenní make-up inspirovaný indiánskými kmeny, vlastní práce

Obrázek 90 - Lisa Eldridge z videonávodu pro každodenní make-up

Cíl úkolu: Cílem je navrhnout každodenní make-up s tím, aby byl vhodný a jednoduchý. Bez přehánění množství líčidel na obličeji (face chartu).

Vazby na RVP: ověřování komunikačních účinků, uplatňování subjektivity.

Průběh hodiny:

1. Představení tématu: Představení různých typů líčení, vysvětlení žákům, jak s make-upem nakládat a jaké jsou jeho možnosti.
2. Samostatná práce: Zkoušení možností dostupných líčidel. Tvorba vlastního návrhu jednoduchého líčení.

3. Reflexe: Ukázka svého návrhu každodenního líčení. Diskuze nad výtvořeny ostatních žáků.

Formulace zadání:

1. Vezměte si face chart a začněte tvořit vlastní každodenní make-up za pomoci dostupných líčidel.

2. Snažte se nepřehánět množství líčidel ve svém návrhu.

3. Diskutujte nad svými návrhy. Nalíčili byste se tak? Kolik líčidel bylo k vytvoření návrhu třeba? Máte k líčení nějaké výhrady? Jak je líčení bráno ve vaší rodině? Budete se líčit nebo se již líčíte?

Zdroje, motivace a prameny:

FULKOVÁ, M., HAJDUŠKOVÁ, L., SEHNALÍKOVÁ, V. *Galerijní a muzejní edukace 2: umění a kultura ve školním kontextu/učení z umění: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v letech 2012-2013*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2013, 351 s. ISBN 978-80-7290-700-7.

ELDRIDGE, Lisa. *Face paint: historie make-upu*. Přeložila Věra KOVÁŘOVÁ. Brno: Jota, 2016. ISBN 978-80-7462-990-7.

3.3.4 Úkol č. 4

Námět: návrh divokého make-upu.

Doporučený věk žáků: od 10 let.

Časová dotace: 90 minut.

Inspirační východiska: úprava vzhledu, inspirace karnevaly nebo rituálními kresbami na tváři.

Materiály a pomůcky: face chart, kosmetické přípravky, stíny, štětce na make-up, peříčka, nalepovací kamínky, třpytky...

Charakteristika úkolu: Tvorba je zaměřena na chápání své vlastní kůže jako plátna a prostředku pro změnu. Žák představí návrh divokého líčení bez omezení. Vytváří nový a kreativní návrh líčení.

Podpůrné obrazové materiály: fotografie líčení při karnevalu v Rio de Janeiru, líčení dragqueens...

Obrázek 91 - Facepainting, vlastní práce

Obrázek 92 - účastník karnevalu v Rio de Janeiru - foto: Patrick Sister

Cíl úkolu: Cílem je vytvoření kreativního, barevného, divokého líčení. Žák pustí uzdu své fantazii a navrhne na face chart líčení, které bude neobvyklé.

Vazby na RVP: ověřování komunikačních účinků, uplatňování subjektivity.

Průběh hodiny:

1. Představení tématu: Představení různých typů líčení. Ukázka líčení na karnevalech a tak podobně. Vysvětlení žákům, jak s líčidly nakládat a jak je kombinovat.
2. Samostatná práce: Zkoušení možností dostupných líčidel. Tvorba vlastního návrhu kreativního líčení.
3. Reflexe: Ukázka svého návrhu kreativního líčení. Diskuze nad výtvořky ostatních žáků.

Formulace zadání:

1. Vezměte si face chart a začněte tvořit vlastní divoký make-up za pomoci dostupných líčidel. Popusťte uzdu fantazii.
2. Snažte se, aby dílo bylo divoké, ale celistvé. Využijte dostupné materiály.
3. Diskutujte nad svými návrhy. Kam byste si své divoké líčení vzali? Kolik líčidel bylo k vytvoření návrhu třeba? Máte k líčení nějaké výhrady? Jak je líčení bráno ve vaší rodině? Budete se líčit nebo se již líčíte?

Zdroje, motivace a prameny:

FULKOVÁ, M., HAJDUŠKOVÁ, L., SEHNALÍKOVÁ, V. *Galerijní a muzejní edukace 2: umění a kultura ve školním kontextu/učení z umění: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v letech 2012-2013*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2013, 351 s. ISBN 978-80-7290-700-7.

ELDRIDGE, Lisa. *Face paint: historie make-upu*. Přeložila Věra KOVÁŘOVÁ. Brno: Jota, 2016. ISBN 978-80-7462-990-7.

EBELOVÁ, Kateřina. *Maska v proměnách času a kultur*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-2470-6.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo představení make-upu jako uměleckého média a jeho možností ve výuce výtvarné výchovy s přesahem do žákova pochopení vlastní identity a identity jiných osob nebo kultur.

V teoretické části jsem se zabývala historií make-upu a masky. Nejdříve jsem vyzdvihla úlohu bílé barvy v historii líčení. Bílá barva byla a je vnímána jako barva čistoty a nevinnosti. Alabastrová pleť byla v mnoha zejména evropských kulturách vnímána jako znak vyššího společenského postavení. Ženám i mužům na barvě pleti velice záleželo, opálení nepřipadalo v úvahu až do začátku dvacátého století. Pro tuto úlohu světlé pleti proto neváhali využívat i přípravky, které byly pro pleť vysoce toxické. Například právě olověná běloba měla své místo na kosmetických stolcích žen několik set let a vydobyla si věhlas prakticky po celé Evropě i přes svou toxicitu. Bohužel i dnes se v některých zemích setkáme s nelimitovaným množstvím olova v kosmetických přípravcích, Evropská unie naštěstí tyto limity má a olovo je jednou ze zakázaných látek kosmetiky.

Další barvou, kterou jsem vyzdvihla ve své bakalářské práci, je černá. Černá byla využívána prakticky od pravěku, počínaje nástěnnými malbami v jeskyních nebo maskováním. Asi nejznámější využití černé barvy v líčení je egyptský způsob zvýraznění očí. Kajal, který Egypťané využívali, byl dostupný všem vrstvám obyvatelstva, sice také obsahoval olovo, ale v tomto případě byl nápomocný - ve vlhkých oblastech okolo Nilu bylo vhodné prostředí pro infekce a olovo, respektive látky, které se z něho uvolňují, působí jako ochrana. Důvody výrazného zdobení očí Egypťanů přesně neznáme, inspirací mohlo být připodobnění k bohu nebo jiná praktická vlastnost černé barvy okolo očí. Černé zvýraznění očí později „vyšlo z módy“ na několik set let ale jeho popularita opět vzrostla na začátku dvacátého století.

Dalším tématem, které jsem v bakalářské práci představila, byl bodyart nebo bodypainting. Tato technika je vyloženě zaměřena na kresbu pomocí těla nebo na tělo pro umělecké účely. Bodyart se jako výtvarná technika začal vyvíjet na počátku dvacátého století a jeho oblíba s vyvíjejícími se technikami a nástroji stále roste.

Jak je zmíněno v bakalářské práci - líčení je formou masky. Masky nebo její forma se využívala již od pravěku, ať už se jedná o maskování při lovu, nebo při animistických rituálech. Masky se vyvíjela v závislosti na prostředí a potřebách lidí, kteří ji vytvářeli. Nejobvyklejší využití masky je při rituálech. Američtí indiáni ji využívali při obětinách bohům i při rituálech před lovem, masky byly napodobeninou zvířete nebo jej přímo tvořila jeho lebka - například jaguáři. Například mexické masky využívané při oslavách Día de los Muertos jsou přímým zobrazením lebky nebo celé kostry člověka. Masky jsou variabilní nástroj, který se dá využívat různými způsoby a pro různé účely. Může mít realistickou podobu jako egyptské posmrtné masky, může být zoomorfni jako masky amerických indiánů nebo může být nástrojem víry jako ve středověké Evropě. Mám za to, že je proto jedním z nejlepších nástrojů pro rozvíjení kreativity.

Důležitou vlastností make-upu je změna vzhledu a na té navazující změna identity.

V praktické části bakalářské práce jsem se věnovala návrhům každodenního líčení vytvořeného jak pro ženy, tak pro muže inspirované americkými indiánskými kmeny, Egyptem, Řeckem a Římem a evropským středověkem (přibližně šestnácté století). Projekt zahrnuje face charty a fotografickou dokumentaci zrealizovaných líčení. Dále pak obsahuje reflexi celého projektu s rozhovorem s mužským modelem.

Didaktická část bakalářské práce je návrhem, jak by se dal make-up využít v hodinách výtvarné výchovy ve školách a jeho odůvodnění. Zahrnuje také model dopisu zákonným zástupcům dítěte a jak by se dalo se zástupci o tématu hovořit. Na školách se běžně líčení nevyučuje, a proto si myslím, že hovořit o tom s rodiči je důležitá součást jeho začlenění. Spousta rodičů nemusí být rádo, když jejich potomek přijde ze školy pomalován. Myslím ale, že je lepší, aby tyto každodenní dovednosti žáky škola, jako výchovná instituce, naučila. Dále jsou zde návrhy čtyř úkolů, které v sobě zahrnují téma make-upu nebo masky. Úkoly v sobě zahrnují časovou dotaci, inspirační východiska, materiály a pomůcky, charakteristiku úkolu, podpůrné obrazové materiály, cíl úkolu, vazby na RVP, průběh hodiny a formulaci zadání.

Věřím, že zapojení líčení a masky do výuky výtvarné výchovy přinese nejen nové znalosti žákům, ale také je naučí porozumění a toleranci vůči ostatním.

Seznam použitých informačních zdrojů

FULKOVÁ, Marie a NOVOTNÁ, Marie. *Výtvarná výchova pro 6. a 7. ročník základní školy a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1999. ISBN 80-7168-591-7.

FULKOVÁ, Marie. *Výtvarná výchova pro 8. a 9. ročník základní školy a víceletá gymnázia: [učebnice zpracovaná podle učebních osnov vzdělávacího programu Základní škola]*. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-382-5.

ELDRIDGE, Lisa. *Face paint: historie make-upu*. Přeložila Věra KOVÁŘOVÁ. Brno: Jota, 2016. ISBN 978-80-7462-990-7.

EBELOVÁ, Kateřina. *Maska v proměnách času a kultur*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-2470-6.

SOUKUP, Martin. *Tělo: čichat, česat, hmatat, propichovat, řezat*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. Antropos (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-108-3.

OVČÁČKOVÁ, Lenka. *O původu kultury: biologické, antropologické a historické koncepty kulturní evoluce*. Praha: Academia, 2017. Galileo. ISBN 978-80-200-2751-1.

PROKOP, Dušan, PŮTOVÁ, Barbora, *Kultura, estetično, umění: pojmové variace*. Praha: Malá Skála, 2014. ISBN 978-80-8677-6125.

RUHRBERG, Karl, WALTHER, Ingo F., ed. *Umění 20. století: [malířství, sochařství a objekty, nová média, fotografie]*. V Praze: Slovart, 2011. ISBN 978-80-7391-572-8.

NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (ES) č. 1223/2009 ze dne 30. listopadu 2009 o kosmetických přípravcích

FULKOVÁ, M., HAJDUŠKOVÁ, L., SEHNALÍKOVÁ, V. *Galerijní a muzejní edukace 2: umění a kultura ve školním kontextu/učení z umění: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v letech 2012-2013*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2013, 351 s. ISBN 978-80-7290-700-7.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2017 [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>

Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké vzdělávání [online]. Praha MŠMT, 2017 [cit. 2020-07-16]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-umelecke-vzdelavani>

GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.

FULKOVÁ, Marie. Když se řekne ...Identita v moderním a postmoderním kontextu. *Výtvarná výchova: časopis pro výtvarnou a obecně estetickou výchovu školní a mimoškolní*. 2006, 46(2), s. 8-10.

Seznam obrázků

- Obrázek 1 - Mariette z Afropunk festivalu v Brooklinu, foto: Chona Krasinger..... 7
<https://www.glamour.com/gallery/afropunk-2017-street-style-beauty>
- Obrázek 2 - Average faces vytvořené pro projekt 'World of Averages' - Giovanna Farinella, Jean-Luc Dugelay..... 11
https://www.researchgate.net/figure/Average-faces-created-for-the-World-of-Averages-project-27-these-faces-have-been_fig3_261527832
- Obrázek 3 - Portrét Alžběty I., proslavené její bělostnou pletí 13
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/eb/Elizabeth_I_in_coronation_robesc.jpg
- Obrázek 4 - Ikona své doby Kateřina Medicejská - Germain Le Mannier..... 14
https://cs.wikipedia.org/wiki/Kate%C5%99ina_Medicejsk%C3%A1#/media/Soubor:KatharinavonMedici.jpg
- Obrázek 5 - malby v jeskyni Lascaux, Francie 16
https://cs.wikipedia.org/wiki/Lascaux#/media/Soubor:Lascaux_painting.jpg
- Obrázek 6 - Horovo oko (vedžat) na malbě ze starověkého Egypta 17
<https://www.cleopatraegypttours.com/travel-guide/the-eye-of-ra/>
- Obrázek 7 - Yves Klein - ANT 63 (Antropometrie), 1961 19
<https://cz.pinterest.com/pin/424464333621166854/>
- Obrázek 8 - Sergey Milk - face chart 20
<https://cz.pinterest.com/pin/710935491156384014/>
- Obrázek 9 - tanečník v masce ďábla při Ďábelských slavnostech, Bolívie..... 22
[https://www.wikiwand.com/en/Diablada_\(Bolivia\)](https://www.wikiwand.com/en/Diablada_(Bolivia))
- Obrázek 10 - masky tragédie a komedie, římská mozaika 25
<https://www.payne.cz/3xS43787/SchnirchBLumir02.htm>
- Obrázek 11 - Američtí indiáni 1, 2 32
archiv autorky, foto: Nela Petříková

Obrázek 12 - Američtí indiáni 3, 4	32
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 13 - Američtí indiáni, muž, 1, 2	33
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 14 - Egypt 1, 2.....	34
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 15 - Egypt 3, 4.....	34
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 16 - Egypt, muž, 1, 2	35
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 17 - Řecko a Řím 1, 2	36
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 18 - Řecko a Řím, muž, 1, 2.....	36
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 19 - Středověk 1, 2	37
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 20 - Středověk, muž, 1, 2	38
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 21 - Američtí indiáni 1	39
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 22 - Američtí indiáni 1	39
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 23 - Američtí indiáni 1	39
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 24 - Američtí indiáni 1	39
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 25 - Američtí indiáni 2	40

archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 26 - Američtí indiáni 2	40
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 27 - Američtí indiáni 2	40
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 28 - Američtí indiáni 2	40
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 29 - Američtí indiáni 3	41
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 30 - Američtí indiáni 3	41
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 31 - Američtí indiáni 3	41
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 32 - Američtí indiáni 3	41
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 33 - Američtí indiáni 4	42
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 34 - Američtí indiáni 4	42
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 35 - Američtí indiáni 4	42
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 36 - Američtí indiáni 4	42
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 37 - Američtí indiáni, muž, 1	43
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 38 - Američtí indiáni, muž, 1	43
archiv autorky, foto: Nela Petříková	

Obrázek 39 - Američtí indiáni, muž, 2	44
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 40 - Američtí indiáni, muž, 2	44
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 41 - Egypt 1	45
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 42 - Egypt 1	45
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 43 - Egypt 1	45
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 44 - Egypt 1	45
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 45 - Egypt 2	46
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 46 - Egypt 2	46
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 47 - Egypt 2	46
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 48 - Egypt 2	46
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 49 - Egypt 3	47
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 50 - Egypt 3	47
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 51 - Egypt 3	47
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 52 - Egypt 3	47

archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 53 - Egypt 4.....	48
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 54 - Egypt 4.....	48
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 55 - Egypt 4.....	48
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 56 - Egypt 4.....	48
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 57 - Egypt, muž, 1	49
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 58 - Egypt, muž, 1	49
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 59 - Egypt, muž, 2.....	50
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 60 - Egypt, muž, 2	50
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 61 - Řecko a Řím 1	51
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 62 - Řecko a Řím 1	51
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 63 - Řecko a Řím 1	51
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 64 - Řecko a Řím 1	51
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 65 - Řecko a Řím 2	52
archiv autorky, foto: Nela Petříková	

Obrázek 66 - Řecko a Řím 2	52
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 67 - Řecko a Řím 2	52
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 68 - Řecko a Řím 2	52
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 69 - Řecko a Řím, muž, 1.....	53
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 70 - Řecko a Řím, muž, 1.....	53
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 71 - Řecko a Řím, muž, 2.....	53
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 72 - Řecko a Řím, muž, 2.....	53
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 73 - Středověk 1	55
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 74 - Středověk 1	55
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 75 - Středověk 1	55
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 76 - Středověk 1	55
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 77 - Středověk 2	56
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 78 - Středověk 2	56
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 79 - Středověk 2	56

archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 80 - Středověk 2	56
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 81 - Středověk, muž, 1	57
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 82 - Středověk, muž, 1	57
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 83 - Středověk, muž, 2	58
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 84 - Středověk, muž, 2	58
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 85 - Masky kmene Teotihuacan s mozaikou z kamenů	66
https://www.theguardian.com/arts/pictures/image/0,8543,-10204540027,00.html	
Obrázek 86 - Tutanchamonova maska	66
https://www.starovekyegypt.net/wp-content/uploads/zajimavosti/tutanchamon/tutanchamon-mask.png	
Obrázek 87 - Zkoušky průstřelů ruky, vlastní práce	68
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 88 - proměna Karen Gillan při natáčení Avengers	68
https://www.demilked.com/hollywood-makeup-transformations/	
Obrázek 89 - každodenní make-up inspirovaný indiánskými kmeny, vlastní práce	70
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 90 - Lisa Eldridge z videonávodu pro každodenní make-up	70
https://makeupview.co/lisa-eldridge-everyday-makeup/	
Obrázek 91 - Facepainting, vlastní práce	72
archiv autorky, foto: Nela Petříková	
Obrázek 92 - účastník karnevalu v Rio de Janeiru - foto: Patrick Sister	72

https://www.boredpanda.com/portrait-photography-people-carnival-rio-de-janeiro-patrick-humanosdocarnaval-sister/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic